

KVINDEFREDSLEJR

“At Gøre Køn som Protest” –

*Performative Praksisser og Kollektiv Mobilisering i Ravnstrup
Kvindefredslejr*

Specialeafhandling efterår 2025

Samfunds-fagkandidat, Aalborg
Universitet

Skrevet af Lene Daarbak

Afleveringsfrist: 2. januar 2026

Anslag: 160.000

Vejleder: Ida Korning

Doing Gender as Protest: Performative Practices and Collective Mobilization in the Ravnstrup Women's Peace Camp

Abstract

This thesis examines how women in the Ravnstrup Women's Peace Camp constructed and negotiated gendered political identities through performative practices and collective mobilization, and how these processes formed the basis for an alternative political practice. Established in 1984 near a NATO bunker in Denmark, the camp functioned not only as a site of protest against nuclear militarization, but also as a political community in which everyday life, bodily presence, and collective organization were integral to political action.

The analysis draws on Judith Butler's theory of gender performativity, Erving Goffman's concept of framing, and resource mobilization theory. Methodologically, the study is based on a qualitative analysis of written archival material, including diaries, letters, internal documents, and meeting records from the camp. These sources provide insight into participants' practices, self-understandings, and internal reflections over time.

The findings show that gender in the Ravnstrup Women's Peace Camp functioned not merely as an identity category, but as an actively produced political resource. Through repeated bodily actions, everyday routines, rituals, and affective practices, the women rendered their protest morally legitimate and politically recognizable. At the same time, continuous framing work was necessary to define these practices as political, both internally within the camp and externally in relation to authorities and the public.

Finally, the thesis demonstrates that this performative form of politics was dependent on the mobilization of material, social, emotional, and communicative resources. While the camp challenged dominant, masculinized forms of political action by resignifying femininity as political authority, it also produced new normative expectations and constraints. Gender thus emerges as both a political resource and a structuring limitation within alternative political practice.

Indholdsfortegnelse

.....	1
Doing Gender as Protest: Performative Practices and Collective Mobilization in the Ravnstrup Women's Peace Camp	1
<i>Abstract</i>	2
1. Indledning	5
2. Problemfelt.....	7
2.1 <i>Problemformulering</i>	8
<i>Hvordan skabte og forhandlede kvinderne i Ravnstrup Kvindefredslejr deres kønnede identitet gennem performative handlinger og kollektive mobiliseringsprocesser som grundlag for alternativ politisk praksis?</i>	<i>8</i>
2.2 <i>Tidligere forskning og videnshul</i>	8
3. Teoretisk ramme	10
3.1 <i>Køn som performativitet og magt</i>	11
3.2 <i>Fortolkningsrammer og meningsskabelse</i>	12
3.3 <i>Ressourcer, organisering og materielle betingelser</i>	14
3.4 <i>Teoretisk sammenfatning</i>	15
3.5 <i>Videnskabsteoretisk position</i>	15
4. Metode	16
4.1 <i>Metodisk tilgang og caseudvælgelsen</i>	16
4.2 <i>Data og empirisk materiale</i>	17
4.3 <i>Analysestrategi</i>	18
4.4 <i>Validitet og reliabilitet</i>	20
Intern validitet.....	20
Ekstern validitet	20
Reliabilitet.....	21
Sammenfatning	21
5. Analyse	23
5.1 <i>Ravnstrup kvindefredslejr som politisk praksisfællesskab</i>	23
5.2 <i>Performative praksisser i lejren</i>	24
5.2.1 <i>Kropslige protesthandling</i>	25
5.2.2 <i>Hverdagslige kropspraksisser</i>	27
5.2.3 <i>Ritualer og symbolik</i>	29
Analysen viser, at ritualer og symbolik i Ravnstrup Kvindefredslejr fungerer som performative mekanismer, hvor køn konstitueres i spændingsfeltet mellem normativ regulering og politisk mulighed. Kvinderne udfordrer statslig magt gennem kropslige og symbolske handlinger, men gør det ved at gentage og forskyde eksisterende kønnede normer snarere end at ophæve dem. Det er netop i denne ambivalens, at ritualernes politiske betydning bliver analytisk tydelig.	30

5.2.4	Performativ brug af feminitet	30
5.2.5	Affektiv performativitet.....	32
	Delkonklusion.....	35
5.3	<i>Hvordan kvinderne forstod og legitimerede deres praksis</i>	35
5.3.1	Protest	36
5.3.2	Hverdagsliv	38
5.3.3	Politisk identitet.....	41
5.3.4	Konflikt og opposition.....	43
5.3.5	Kvindefredslejr som politisk rum	45
	Delkonklusion.....	47
5.4	<i>Organisering og ressourcer</i>	48
5.4.1	Organisering og beslutningsprocesser	49
5.4.2	Materielle ressourcer	51
5.4.3	Sociale ressourcer	53
5.4.4	Emotionelle ressourcer	55
5.4.5	Kommunikative ressourcer.....	57
	Delkonklusion.....	59
6.	Diskussion	60
6.1	<i>Performativ politik og dens organisatoriske betingelser</i>	60
6.2	<i>Køn som politisk ressource og normativ begrænsning</i>	61
6.3	<i>Framing som forbindelsesled mellem praksis, legitimitet og mobilisering</i>	62
6.4	<i>Alternativ politisk praksis: potentialer og begrænsninger</i>	63
7.	Konklusion	63
8.	Litteraturliste	65
	Bøger.....	65
	Artikler	65
	Kildemateriale / empirisk materiale	66
	<i>Landsarkivet for Nørrejylland. Ravnstrup – Kvindefredslejren, 1979–1988. Diverse; Breve, 1984 m.m. Arkivboks 10541-22087.</i>	67
	Upubliceret materiale	67

1. Indledning

1980'erne kan markeres som et vendepunkt i den globale politiske bevidsthed. Efterkrigstidens forestilling om stabilitet blev afløst af en erkendelse af, at teknologiske og militære udviklinger kunne få konsekvenser af noget, der hidtil havde været utænkelig (Mearsheimer 1984, s. 23). Denne erkendelse havde siden 1945 ligget som en understrøm i den kollektive bevidsthed og blev yderligere forstærket i begyndelsen af 1950'erne, da udviklingen af brintbomben gjorde det tydeligt, at militær teknologi nu havde potentiale til at udslette menneskeliv i et omfang, der sprængte rammen for traditionel sikkerhedspolitik (Liddington, 1989, s. 172 & 176). Netop derfor opstod der allerede i efterkrigstiden brede folkelige protestbevægelser, der insisterede på, at spørgsmålet om sikkerhed ikke længere kunne overlades til stater og militære institutioner alene, men måtte forstås som et fælles samfundsanliggende med globale konsekvenser (Vittner, 2003, s. 1).

Denne mobilisering tog form gennem årtierne – Især i 1960'erne voksede nye politiske bevægelser frem. Gennembruddet kom med organisationen ”Kampen mod Atomvåben” som kæmpede for fred, miljø og menneskerettigheder, som udfordrede stater og de militære alliancers magtmonopoler (Tilly & Tarrow, 2015, s. 22). De udviklede demonstrationsformer, netværk og politiske krav, der lå uden for de etablerede partipolitiske kanaler, og bidrog til en tiltagende politisk mistillid rettet mod militær oprustning og centraliserede beslutningsprocesser. Samtidig udviklede 1970'ernes kvindebevægelser nye forståelser af kvindelighed, handlekraft og fællesskab, som både udfordrede traditionelle kønsroller og skabte grundlag for nye koblinger mellem køn og politisk aktivisme. Kvinder trådte i stigende grad frem som synlige aktører i internationale fredsbevægelser, hvor de forbandt modstanden mod atomoprustning med en kritik af kønnede magtstrukturer også fordi kvinderne ikke følte sig set eller lyttet til (Liddington, 1989, s. 189-190).

NATO's dobbeltslutning i 1979 gjorde atomtruslen konkret i Europas hverdagsliv (Christensen, 1990, s. 5) Europa blev gjort central i forhold til en potentiel atomkrig, og den kolde krigs logik trængte ind i hverdagslivet (Vittner, 2003, s. 45). I forlængelse af dette opstod der i samme periode en række kvindefredslejligheder, hvor kvinder organiserede sig i kønsseparerede protestfællesskaber som en bevidst kollektiv politisk strategi. Kvinderne forlod bevidst deres børn, mænd og hjem for at leve på en mere alternativ måde, hvor de udviklede et alternativt fællesskab og køn spillede en central rolle. Den mest kendte er Greenham Common i Storbritannien, som blev et internationalt referencepunkt for en protestform, hvor hverdagsliv og politisk modstand smeltede sammen i både et

fysisk og symbolsk rum. Lejrene udfordrede som sagt grænsen mellem det private og politiske, idet de gjorde omsorg, følelser, kollektivt arbejde og kropslig tilstedeværelse til politiske redskaber i kampen mod atomvåden. De repræsenterede en særlig forståelse af fred og sikkerhed, hvor kvinders erfaringer, kroppe og fællesskaber var omdrejningspunktet for politisk handling (Liddington, 1989, s. 137).

I forlængelse af disse internationale udviklinger opstod Ravnstrup Kvindefredslejr i sommeren 1984. Inspireret af både Greenham common og fredsmarcher i København med andre kvindeorganisationer, slog en gruppe danske kvinder sig ned ved en NATO-bunker nær Viborg (Christensen, 1989, s. 21-22). NATO-bunkeren var særlig interessant i forhold til kvinderne, da det var en del af NATO's kommandostruktur og var underlagt en usædvanlig hemmeligholdelse. For staten og militæret repræsenterede bunkeren nødvendigheden af beredskab og alliancetroværdighed, mens den for fredsaktivister og store dele af offentligheden fremstod som et fysisk tegn på den politiske hemmeligholdelse, der omgav sikkerhedspolitikken, og på en stadig dybere kløft mellem befolkningens tillid og beslutninger truffet bag lukkede døre (Ibid., s. 24-25). Dens funktion, konstruktion og placering blev ikke offentligt kendt, og selv folketingspolitikere havde kun begrænset adgang til information. Kvinderne kæmpede for at belyse denne hemmeligholdelse, gennem hverdagspraksisser, fælles ritualer, politiske aktioner og kollektive beslutningsprocesser udviklede kvinderne et alternativt fællesskab, hvor køn spillede en central rolle. Lejren blev et unikt eksempel på en dansk protestlejr, hvor kvinder skabte et midlertidigt, kollektivt rum for fredsaktivisme (Ibid., s. 26). Ravnstrup var ikke blot en protest mod atom, men et eksperiment i at leve, organisere og agere politisk på andre måder end de, der allerede var etablerede. Kvinderne levede i alternative rum, boede i telte udenfor i iskulde og varmede mad over bål med mere (Ibid., s. 27). Dette er interessant i forhold til, hvor de kommer fra, det er i og for sig rene gode kvinder, sådan som de ofte blev fremstillet i offentligheden, der pludselig forlader deres mænd og børn for at leve alternativt, og samtidig kæmpe for en sag.

Selvom Ravnstrup kvindefredslejr kun eksisterede i kort, rummer den ene særlig analytisk værdi. Årsagen er, at lejren repræsenterer en dansk form for en international protest, men den adskiller sig ved sin lille skala, den geografiske placering og sin placering til den danske politiske kontekst, hvor atompolitik, offentlig tillid og kønspolitiske strømninger flettede sig sammen på komplekse måder. Samtidig er Ravnstrup kvindefredslejr i modsætning andre internationale kvindefredslejr relativt

underbelyst i forskningen, selvom det er med til at give en enestående mulighed for at undersøge, hvordan køn, fællesskab og politisk praksis blev gjort i en dansk lejr.

2. Problemfelt

Kvindefredslejre repræsenterede i 1980'erne en særlig form for politisk mobilisering, hvor modstand mod atomoprustning ikke alene blev artikuleret gennem politiske krav og demonstrationer, men gennem etableringen af kollektive praksisser, der integrerede hverdagsliv, krop og fællesskab i selve protestformen. I disse lejre blev politisk handling ikke adskilt fra daglig organisering, men udført gennem konkrete handlinger som fælles ophold, omsorgsarbejde, ritualer og kropslig tilstedeværelse. Protesten blev dermed levet frem for blot formuleret (Roseneil, 1995, 47; Curthoys, 2010, s. 30).

Denne form for politisk praksis udfordrede gængse forestillinger om både politik og køn. Kvindefredslejrene var kønsseparerede rum, hvor kvindelighed ikke blot fungerede som identitetsmarkør, men blev aktivt anvendt som politisk ressource. Forestillinger om omsorg, sårbarhed, moderskab og fællesskab blev trukket ind i protesten og brugt til at skabe legitimitet, synlighed og mobilisering. Samtidig rejser dette spørgsmålet om, hvordan køn i disse sammenhænge ikke blot var noget, deltagerne *var*, men noget, de *gjorde* gennem deres handlinger (Roseneil, 1995; Lake, 1999).

Ravnstrup Kvindefredslejr udgør et særligt interessant eksempel på denne problematik. Lejren blev etableret i 1984 ved en hemmeligstemplede NATO-bunker og gjorde dermed den kolde krigs sikkerhedspolitik konkret og kropsligt nærværende. Gennem deres fysiske tilstedeværelse, kollektive organisering og alternative hverdagsliv skabte kvinderne et politisk rum, hvor globale spørgsmål om atomoprustning blev forbundet med lokale praksisser. Lejren fungerede ikke blot som protest mod militær oprustning, men som et eksperiment i at leve og organisere politisk på andre måder end de etablerede (Christensen, 1989, s. 22–23).

Samtidig var Ravnstrup Kvindefredslejr ikke et entydigt fællesskab. Kvinderne deltog med forskellige politiske erfaringer, feministiske forståelser og forestillinger om lejrens formål. Hvor nogle opfattede lejren som et feministisk frigørelsesprojekt, så andre den som et bredere moralsk eller humanitært fredsinitiativ. Disse forskelligheder kom til udtryk i måden, hvorpå hverdagsliv blev organiseret, beslutninger blev truffet, og protestformer blev udført. Dermed blev lejren et rum, hvor

kønnet identitet, politisk ansvar og fællesskab ikke var givet på forhånd, men blev forhandlet gennem praksis (Christensen, 1992, s. 17–18).

Denne forståelse af protestlejren som et levet politisk rum genfindes også i nyere forskning, hvor protestlejr beskrives som steder, hvor politisk modstand er tæt forbundet med materielle, kropslige og hverdagslige praksisser. Eschle og Bartlett (2023) peger på, at protestlejr fungerer som ”levende laboratorier”, hvor alternative former for politisk subjektivitet udvikles gennem daglige handlinger snarere end gennem formelle politiske kanaler.

Dette peger på et centralt analytisk problem, hvordan kvindernes kønnede identitet i Ravnstrup Kvindefredslejr blev skabt og forhandlet gennem performative handlinger og kollektive mobiliseringsprocesser. Køn fremstår her ikke som en fast kategori, men som noget, der kontinuerligt blev produceret gennem kroppe, hverdagsliv og politisk handling. At undersøge Ravnstrup Kvindefredslejr giver således mulighed for at analysere, hvordan alternativ politisk praksis kan forstås som et resultat af kønnede performative handlinger i et konkret historisk og organisatorisk fællesskab.

2.1 Problemformulering

Hvordan skabte og forhandlede kvinderne i Ravnstrup Kvindefredslejr deres kønnede identitet gennem performative handlinger og kollektive mobiliseringsprocesser som grundlag for alternativ politisk praksis?

2.2 Tidligere forskning og videnshul

Kvindefredslejr og protestlejr har været genstand for omfattende international forskning, særligt i relation til 1980’ernes feministiske fredsaktivisme. Studier af blandt andet Greenham Common i Storbritannien og Pine Gap i Australien har bidraget med centrale indsigter i, hvordan kvindedominerede protestlejr fungerede som alternative politiske rum, hvor modstand mod militarisme blev forbundet med hverdagsliv, krop og fællesskab (Roseneil, 1995, s. 7-8; Curthoys, 2010, s. 16-17).

Flere af disse studier har vist, hvordan kvinders kroppe og kønnede erfaringer blev mobiliseret som politiske ressourcer. Bartlett analyserer blandt andet, hvordan moderskab og reproduktion i Pine Gap-lejren blev anvendt som moralske og politiske argumenter imod atomoprustning. Her blev

forestillinger om omsorg, liv og fremtid brugt strategisk til at udfordre statens militariserede sikkerhedsrationaler (Bartlett, 1988, s. 37-40). Analysen bidrager til forståelsen af, hvordan kønnede identiteter kan fungere som politisk kapital, men fokuserer primært på protestens diskursive og symbolske dimensioner snarere end på de konkrete hverdagslige praksisser, hvori køn blev levet og forhandlet internt i lejren.

Lignende perspektiver findes hos Managhan, der undersøger, hvordan kvindelige fredsaktivister i offentlig debat og medier blev fremstillet som “hysteriske mødre”. Hun viser, hvordan sådanne kønnede stereotyper både fungerede som delegitimering af aktivismen og som noget, kvinderne strategisk kunne vende til en politisk ressource (Managhan, 2019, s. 3–10). Også her ligger analysens tyngdepunkt på repræsentation og diskurs, mens de kropslige, affektive og organisatoriske praksisser i protestlejrernes hverdagsliv kun i begrænset omfang analyseres som selvstændige politiske handlinger.

Nyere forskning har i stigende grad rettet opmærksomheden mod protestlejre som materielle og hverdagslige fællesskaber. Eschle analyserer protestlejre som *homeplaces* og fremhæver, hvordan politisk modstand er tæt forbundet med social reproduktion, herunder madlavning, omsorgsarbejde, følelsesmæssigt arbejde og vedligeholdelse af fællesskabet (Eschle, 2018, s. 6–9; Eschle, 2022, s. 2–6). Sammen med Bartlett peger hun på, at protestlejre fungerer som steder, hvor alternative politiske subjektiviteter udvikles gennem daglige praksisser snarere end gennem formelle politiske kanaler (Eschle & Bartlett, 2023, s. 4–9).

Disse perspektiver videreudvikles i nyere feministisk bevægelsesforskning, herunder hos Ida Korning, der analyserer, hvordan politisk aktivisme kan forstås som en livsopretholdende praksis, hvor affekt, omsorg og fællesskab udgør centrale politiske ressourcer. Korning viser, hvordan hverdagslige og relationelle praksisser ikke blot understøtter politisk mobilisering, men i sig selv udgør en form for politisk handling (Korning, 2023, s. 3–10). Dette bidrager til en forståelse af protest som noget, der leves og reproduceres gennem kroppen og det sociale fællesskab.

Samtidig peger Eschle og Bartlett på, at protestlejre ofte rummer indre spændinger, hvor kønnede arbejdsdelinger kan reproducere traditionelle normer, selv i eksplicit feministiske sammenhænge. Køn fremstår dermed som en strukturel dimension, der både muliggør og begrænser politisk handling (Eschle & Bartlett, 2023, s. 10–13). Der mangler imidlertid fortsat analyser, der systematisk

undersøger, hvordan køn ikke blot strukturerer protestlejr, men aktivt gøres og forhandles gennem performative handlinger i hverdagslivet og i lejrens kollektive mobiliseringsprocesser.

I en dansk kontekst er forskningen i kvindefredslejr mere begrænset. Ann-Dorte Christensen har ydet det mest centrale bidrag til forståelsen af Ravnstrup Kvindefredslejr gennem sine analyser af kvindernes organisering, hverdagsliv og magtforståelser (Christensen, 1989, s. 21–27; Christensen, 1992, s. 17–18). Christensen placerer lejren som et politisk og kulturelt eksperiment, hvor civil ulydighed, kollektive beslutningsprocesser og alternative fællesskabsformer udfordrede statslige magtstrukturer og traditionelle former for politisk deltagelse.

Christensens analyser har dog primært fokus på lejrens organisatoriske og politiske dimensioner samt dens placering i den bredere freds- og kvindebevægelse. Spørgsmålet om, hvordan køn konkret blev skabt, udfordret og forhandlet gennem kvindernes kropslige, affektive og hverdagslige praksisser, behandles i mindre grad som et selvstændigt analytisk fokus. Dermed efterlades et forskningsmæssigt rum for en mere praksisnær og performativ analyse af køn i Ravnstrup Kvindefredslejr.

På denne baggrund kan der identificeres et videnshul i forskningen i kvindefredslejr og i den danske litteratur om Ravnstrup. Der mangler en analyse, der sammentænker køn som performativ praksis med kollektive mobiliseringsprocesser og lejrens hverdagsliv. Nærværende speciale placerer sig i dette krydsfelt ved at undersøge, hvordan kvinderne i Ravnstrup Kvindefredslejr gennem deres performative handlinger og kollektive organisering skabte og forhandlede kønnede identiteter som grundlag for alternativ politisk praksis.

3. Teoretisk ramme

Med dette speciale undersøges, hvordan kvinderne i Ravnstrup Kvindefredslejr gennem deres praksisser, herunder kroppen, protester, hverdagslivet og organiseringen af lejren, skabte og forhandlede kønnede betydninger som led i deres politiske protest. For at analysere dette kræves en teoretisk ramme, der både kan belyse, hvordan køn gøres i praksis, hvordan handlinger fortolkes og tillægges mening, samt hvordan de organisatoriske og materielle betingelser muliggør og former politisk aktivitet i lejren. Med dette udgangspunkt udgør Judith Butlers teori om performativitet specialets hovedteoretiske fundament (Butler, 1990; 1993). Til at understøtte Butlers teori anvendes Erving Goffmans framingbegreb (Goffman, 1974), ydermere McCarthy og Zalds

ressource mobilization-teori (McCarthy & Zald, 1977) som supplerende perspektiver. Disse teorier forklarer ikke køn i sig selv, men bidrager til analysen af henholdsvis den sociale meningsskabelse og de organisatoriske og materielle strukturer, der understøtter og former performativ praksis i Ravnstrup Kvindefredslejr.

3.1 Køn som performativitet og magt

I dette speciale forstås køn gennem Judith Butlers teori om performativitet, idet denne tilgang gør det muligt at analysere køn som noget, der skabes, gentages og forhandles i praksis frem for som en stabil identitet eller indre essens. Dette er centralt for analysen af Ravnstrup Kvindefredslejr, hvor kvinderne ikke blot repræsenterede bestemte kønspositioner, men aktivt brugte, udfordrede og reorganiserede køn i både lejrens politiske aktioner og dens hverdagslige praksisser (Butler, 1990).

Butler udfordrer den klassiske opdeling mellem biologisk og socialt køn ved at argumentere for, at køn ikke eksisterer forud for handling, men konstitueres gennem gentagne praksisser, der over tid fremstår som naturlige. Som Butler formulerer det: *“There is no gender identity behind the expressions of gender; identity is performatively constituted by the very ‘expressions’ that are said to be its results”* (Butler, 1990, s. 25). Køn opstår således gennem gentagelse af kropslige og sociale handlinger inden for normative rammer, der gør bestemte udtryk genkendelige som kønnede. Performativitet forstås derfor ikke som et frit valgt skuespil, men som en reguleret proces, hvor gentagelse over tid skaber indtryk af stabilitet og naturlighed (Butler, 1990, s. 43–44).

Centralt i Butlers teori står forståelsen af heteronormativitet som en magtstruktur, der regulerer, hvilke kønnede handlinger og udtryk der fremstår legitime og meningsfulde (Butler, 1990, s. 23; Butler, 1993, s. 2). Magt virker her ikke primært gennem forbud eller ydre tvang, men gennem normer, der former kroppens muligheder for at handle og blive genkendt som et legitimt subjekt. Kroppen er således ikke en neutral biologisk base, men som Butler formulerer det en *“surface whose permeability is politically regulated”* (Butler, 1993, s. 9). Heteronormative forventninger etablerer forestillinger om, hvordan kvinder og mænd bør optræde, føle og handle, for eksempel ved at forbinde kvinder med omsorg, fredelighed og følelsesmæssig tilgængelighed, mens mænd forbindes med rationalitet, handlekraft og politisk autoritet.

Disse normer virker både begrænsende og legitimerende. De begrænser ved at marginalisere kønnede udtryk, der falder uden for rammen for det genkendelige, men de kan samtidig legitimere bestemte

former for politisk handling ved at gøre dem forståelige og acceptable inden for eksisterende normative strukturer. Denne dobbelte magtforståelse er central for analysen af Ravnstrup Kvindefredslejr. Kvinderne brugte deres kroppe som politiske redskaber gennem fysisk tilstedeværelse ved hegnet, marcher mod bunkeren, fælles sang, ritualiserede handlinger og gennem det daglige liv i teltene. Disse praksisser trak på eksisterende forestillinger om kvindelighed, men kunne samtidig forskyde og omfortolke dem. Nogle kvinder mobiliserede fredelige og omsorgsorienterede narrativer, mens andre udfordrede disse gennem mere radikale feministiske praksisser, hvor køn blev forstået som en aktiv politisk handling snarere end som en naturlig egenskab.

Butler understreger, at netop gentagelsens karakter rummer mulighed for forskydning. Da køn altid må gentages for at opretholdes, er gentagelsen aldrig fuldstændig identisk, hvilket åbner for subversive variationer, der kan udfordre de normer, de samtidig reproducerer (Butler, 1990, s. 145). Performativitetsteorien muliggør dermed en analyse af de interne spændinger i lejren som konkurrerende måder at gøre køn på snarere end som udtryk for faste eller entydige identiteter.

I analysen anvendes Butlers teori ved at fokusere på de situationer, hvor kvinderne i Ravnstrup 1) gentager kønnede normer, 2) forhandler eller udfordrer disse normer, og 3) skaber nye kollektive identiteter gennem politisk handling (Butler, 1990; Butler, 1993). Hermed bliver køn analytisk håndgribeligt, idet fokus rettes mod, hvad kvinderne faktisk gør i beslutningsprocesserne, i teltene, under aktionerne og i hverdagslivet og hvordan disse praksisser etablerer bestemte kønnede positioner og åbner for alternative måder at være politisk subjekt på.

3.2 Fortolkningsrammer og meningsskabelse

For at forstå, hvordan de performative handlinger blev meningsfulde og genkendelige inden for lejren, suppleres Judith Butlers performativitetsteori med Erving Goffmans begreb om framing. Hvor Butler synliggør, hvordan magt og normer regulerer, hvilke kønshandlinger der fremstår legitime, muliggør Goffman en analyse af, hvordan aktørerne selv fortolkede, kategoriserede og organiserede deres handlinger, så de fik en bestemt politisk og social betydning (Goffman, 1974, s. 10–11).

Framing forstås her ikke som strategisk manipulation, men som situeret meningsskabelse inden for allerede kulturelt og kønnet tilgængelige fortolkningsrammer. I *Frame Analysis* beskriver Goffman,

hvordan mennesker anvender sådanne rammer til at besvare spørgsmålet “*what is it that’s going on here?*” og dermed gøre handlinger forståelige som for eksempel protest, hverdagsliv, ritual, omsorg eller politik (Goffman, 1974, s. 21–24). Disse rammer er ikke neutrale, men formet af sociale normer og kulturelle forventninger, der både åbner og begrænser, hvordan handlinger kan fortolkes. I Ravnstrup kunne en fysisk aktion ved hegnet rammesættes som politisk modstand, mens fælles madlavning kunne forstås som feministisk omsorgspraksis.

I kombination med Butler synliggør Goffman, at kvinderne ikke blot udførte køn gennem deres kropslige og hverdagslige handlinger, men også aktivt framede sig selv og deres praksisser på måder, der trak på kulturelt genkendelige forestillinger om kvindelighed og dermed skabte politisk legitimitet omkring protesten. Framing bliver således en analytisk nøgle til at forstå, hvordan performativitet ikke kun udspiller sig i handling, men også i den mening, kvinderne kollektivt tilskriver deres handlinger.

Hos Goffman omfatter framing ikke alene kognitive fortolkninger af, hvad der foregår, men også de interaktionelle normer, der regulerer, hvordan aktører kan handle legitimt inden for en given situation. Frames organiserer således ikke blot forståelse, men også deltagelse, ansvar og gensidig genkendelighed mellem aktører (Goffman, 1974, s. 247–248). På denne måde strukturerer framing både, hvem der kan handle, og hvordan handlinger kan fremstå som passende og ansvarlige.

Dette indebærer, at framing også former det, Goffman betegner som den sociale interaktionsorden – de uskrevne regler for, hvad der kan siges, gøres og forventes i en given situation uden at skabe brud eller uorden (Goffman, 1967, s. 1–5). Når kvinderne i Ravnstrup Kvindefredslejr rammesatte hverdagslige praksisser som politisk handling, ændrede de samtidig de interaktionelle forventninger til både hinanden og til militære og statslige aktører.

I denne forstand er framing tæt forbundet med det, Goffman betegner som *face-work*. De praksisser, hvorigennem aktører søger at opretholde social legitimitet og undgå at fremstå som upassende, uansvarlige eller illegitime i en given situation (Goffman, 1967, s. 12–13). I specialets analyse anvendes face-work og interaktionsorden ikke som selvstændige teorier, men som præciseringer af, hvordan fortolkningsrammer regulerer handling og samspil i praksis. Framing forstås således som både en meningsskabende og en interaktionelt regulerende proces.

I analysen anvendes Goffman udelukkende til at undersøge de interne fortolkningsrammer i lejren, det vil sige hvordan kvinderne selv skabte mening om deres deltagelse. Herved fungerer Goffman som en analytisk bro mellem Butlers strukturelle magtbegreb og den konkrete praksis i Ravnstrup, hvor handlinger blev fortolket, legitimeret og gjort politisk meningsfulde.

3.3 Ressourcer, organisering og materielle betingelser

Hvor Judith Butler giver et begrebsapparat til at analysere, hvordan køn performes og reguleres gennem gentagne handlinger, og Erving Goffman muliggør en analyse af, hvordan handlinger fortolkes og tillægges mening gennem kollektive fortolkningsrammer, tilfører resource mobilization-teori (RM) et tredje analytisk led: de materielle og organisatoriske betingelser, der gør performativitet og kollektiv handling mulig i praksis (McCarthy & Zald, 1977, s. 1213–1216).

Resource mobilization-teori fokuserer på de ressourcer – økonomiske, organisatoriske, sociale og emotionelle – som sociale bevægelser må mobilisere, koordinere og vedligeholde for at kunne eksistere og opretholde aktivitet over tid. Centralt i teorien er antagelsen om, at selv idealistiske og symbolske protestformer er afhængige af et omfattende fundament af praktisk arbejde, organisering og daglig reproduktion (McCarthy & Zald, 1977, s. 1215). Protest forstås dermed ikke alene som udtryk for politiske holdninger, men som en praksis, der kræver adgang til og forvaltning af konkrete ressourcer.

Denne pointe understøttes af nyere feministisk bevægelsesforskning. Eschle viser i sine analyser af feministiske protestlejr, hvordan social reproduktion, herunder madlavning, rengøring, omsorgsarbejde og konfliktløsning, ikke blot udgør en baggrund for protest, men er integreret i bevægelsens politiske praksis og overlevelse (Eschle, 2022, s. 34–37). Hverdagslige vedligeholdelsesopgaver bliver her en del af det politiske arbejde, der gør vedvarende mobilisering mulig.

I Ravnstrup Kvindefredslejr blev både protest og hverdagsliv muliggjort af en række ressourcer: materielle (telte, vand, mad, transport og økonomi), organisatoriske (netværk, roller og beslutningsmøder), sociale (fællesskab og samarbejde), emotionelle (støtte, solidaritet og konfliktløsning) samt kommunikative ressourcer. Når kvinderne udførte køn gennem praktiske handlinger som at lave mad, holde vagt, bygge tipier, organisere møder, planlægge aktioner og

varetage kommunikation udadtil, var disse handlinger ikke blot symbolske, men kropsligt og materielt forankrede. Deres mulighedsbetingelser afhang af lejrens evne til løbende at mobilisere og vedligeholde ressourcer.

Resource mobilization-teori anvendes her ikke til at analysere køn som identitet eller norm, men til at belyse, hvordan allerede kønnede forventninger omsættes til konkrete arbejdsdelinger, ressourcetildelinger og organisatoriske praksisser i lejren. Teorien gør det dermed muligt at analysere, hvordan køn performs i en konkret social verden, hvor handlinger formes af både normer (Butler), fortolkninger (Goffman) og materielle betingelser (McCarthy & Zald, 1977).

Gennem specialets analyse anvendes RM til at undersøge 1) hvilke ressourcer kvinderne i Ravnstrup mobiliserede og havde adgang til, 2) hvordan disse ressourcer blev organiseret og fordelt, 3) hvordan materialitet, hverdagsliv og omsorgspraksisser fungerede som politiske handlinger, samt 4) hvordan kønnede normer påvirkede både lejrens organisatoriske strukturer og dens politiske retning.

3.4 Teoretisk sammenfatning

Dette speciale placerer sig i krydsfeltet mellem kønsforskning, bevægelsesforskning og hverdagslivsstudier. Jeg er bevidst om, at social movements-forskningen rummer en bred vifte af teoretiske tilgange, herunder strukturalistiske, diskursive og strategiske perspektiver. Jeg vælger imidlertid specifikt Judith Butler, Erving Goffman og resource mobilization-teori, fordi denne kombination gør det muligt at analysere det særlige ved nyere sociale bevægelser som kvindefredslejr: spillet mellem kønnet identitet, kollektiv meningsskabelse og de materielle og organisatoriske betingelser for vedvarende politisk handling. Denne kombination giver et præcist analytisk afsæt for at forstå Ravnstrup kvindefredslejr som et politisk og hverdagsligt praksisfællesskab, hvor køn både udføres, fortolkes og organiseres.

3.5 Videnskabsteoretisk position

Specialet tager videnskabsteoretisk udgangspunkt i en **socialkonstruktivistisk tilgang**, hvor sociale fænomener forstås som historisk og socialt producerede gennem praksisser, fortolkninger og meningsskabelse (Jacobsen, Lippert-Rasmussen & Nedergaard, 2012, s. 335–337). I dette perspektiv anskues køn, politisk handling og fællesskab ikke som givne eller stabile størrelser, men som noget, der kontinuerligt skabes og forhandles i konkrete sociale sammenhænge.

Tilgangen er primært **epistemologisk socialkonstruktivistisk**, idet specialets fokus er på, hvordan kvinderne i Ravnstrup Kvindefredslejr selv forstod, rammesatte og gav mening til deres praksisser. Analysen søger dermed ikke at afdække en objektiv virkelighed “bag” handlingerne, men at undersøge de betydninger, som blev produceret gennem hverdagsliv, kropslige handlinger og kollektive mobiliseringsprocesser (Jacobsen et al., 2012, s. 337).

Denne videnskabsteoretiske position understøtter specialets teoretiske ramme. Judith Butlers performativitetsteori anvendes til at analysere køn som praksis, Erving Goffmans framingbegreb belyser, hvordan handlinger fortolkes og legitimeres, og resource mobilization-teori synliggør de organisatoriske og materielle betingelser, der gør kollektiv handling mulig. Samlet set muliggør den socialkonstruktivistiske tilgang en analyse af Ravnstrup Kvindefredslejr som et kønnet og politisk praksisfællesskab, hvor identitet og handling kontinuerligt produceres gennem sociale processer.

4. Metode

Dette afsnit præsenterer specialets metodiske grundlag og begrundet de valg, der ligger til grund for undersøgelsens design. Her redegøres for casestudiets tilgang, datamaterialets karakter, den analytiske strategi samt overvejelser om validitet og reliabilitet. Formålet er at tydeliggøre, hvordan undersøgelsen er struktureret, og hvordan de metodiske valg understøtter besvarelsen af problemformuleringen.

4.1 Metodisk tilgang og caseudvælgelsen

Specialet er udformet som et kvalitativt casestudie med fokus på Ravnstrup Kvindefredslejr som en analytisk afgrænset case til undersøgelsen af sammenhængen mellem kønnet performativitet, fortolkningsrammer og kollektive mobiliseringsprocesser. Den kvalitative tilgang er valgt, fordi specialets problemformulering retter sig mod forståelsen af praksisser, betydningsdannelse og fortolkninger snarere end mod måling af kausale effekter eller udbredelse (Brinkmann & Tanggaard, 2015, s.244).

Ravnstrup Kvindefredslejr er valgt som case på grund af dens særlige karakter som Danmarks første kvindefredslejr og som et koncentreret eksempel på en protestform, hvor hverdagsliv, krop, køn og politisk handling blev tæt sammenvævet. Casen muliggør en dybdegående og kontekstuel analyse af,

hvordan kvinderne gennem deres praksisser skabte og forhandlede kønnede identiteter og politisk mening i en konkret historisk situation.

Casestudiet har ikke til formål at producere statistisk generaliserbare resultater, men at bidrage med analytisk indsigt i de mekanismer og processer, der kendetegnede Ravnstrup Kvindefredslejr. Som Andersen m.fl. fremhæver, kan casestudier anvendes til analytisk generalisering, hvor empiriske observationer bidrager til teoriudvikling og begrebsafklaring snarere end til generalisering til en population (Andersen et al., 2020, s. 87).

Analysen er gennemført som en teorifortolkende kvalitativ analyse, hvor eksisterende teorier om performativitet, framing og ressource mobilisering anvendes som analytiske redskaber i fortolkningen af kildematerialet. Teorierne fungerer her som sensitiserende begreber, der strukturerer opmærksomheden mod bestemte praksisser, relationer og betydningsdannelser i materialet, snarere end som hypoteser, der testes deduktivt (Brinkmann & Tanggaard, 2015, s. 239).

4.2 Data og empirisk materiale

Analysen bygger på et righoldigt kvalitativt datamateriale fra og om Ravnstrup Kvindefredslejr. Specialet tager afsæt i et bredt spektrum af skriftlige kilder produceret i forbindelse med lejren, herunder dagbøger, landsmødereferater, breve, pjecer og øvrige interne dokumenter. Udvælgelsen af materialet er ikke baseret på kildernes form, men på deres analytiske relevans i forhold til at belyse kvindernes praksisser, selvforståelser og kollektive organisering i lejren. Materialet dækker primært perioden fra januar 1984 og frem til lejrens opløsning i august 1985. Kilderne er overvejende samtidige med de beskrevne begivenheder og praksisser og er produceret som led i lejrens daglige organisering, politiske refleksioner og interne kommunikation. Dette giver adgang til kvindernes løbende fortolkninger af deres handlinger og fællesskab, frem for retrospektive eller efterrationaliserede beskrivelser.

Kildematerialet er indsamlet gennem arkivstudier samt via tidligere forskning, særligt Ann-Dorte Christensens arbejde med Ravnstrup Kvindefredslejr. Materialet giver adgang til de diskurser, hverdagslige praksisser og refleksioner, som kvinderne selv producerede i og omkring lejren, og anvendes som empirisk grundlag for analysen af kønnet performativitet og kollektiv mobilisering. Materialet består primært af tekster skrevet af kvinder, der deltog aktivt i lejren. Det repræsenterer således deltagernes egne perspektiver og fortolkninger, mens eksterne stemmer fra myndigheder,

militær eller modstandere kun i begrænset omfang indgår. Dette indebærer, at materialet ikke giver adgang til en neutral eller fuldstændig fremstilling af lejrens praksisser, men til de betydninger, som kvinderne selv tillagde deres handlinger. Denne afgrænsning betragtes som et bevidst metodisk valg snarere end en svaghed. Specialets analytiske fokus er rettet mod, hvordan køn, fællesskab og politisk praksis blev skabt og forhandlet indefra gennem hverdagslige handlinger og kollektive refleksioner. Kilderne læses derfor ikke som dokumentation af historiske fakta, men som situerede praksistekster, der både afspejler og medskaber lejrens sociale og politiske orden (Brinkmann & Tanggaard, 2020).

4.3 Analysestrategi

Til analysen af det kvalitative kildemateriale fra Ravnstrup Kvindefredslejr anvendes Tematisk Netværksanalyse (TNA) som analytisk strategi, jf. Attride-Stirling (2001). TNA er valgt, da metoden muliggør en systematisk og transparent analyse af, hvordan gentagne mønstre i lejrens skriftlige kilder kan identificeres, struktureres og fortolkes på tværs af forskellige teksttyper, herunder dagbøger, breve, landsmødereferater og øvrige interne dokumenter. Metoden gør det muligt at bevæge sig analytisk fra konkrete beskrivelser af lejrens daglige praksisser til mere abstrakte fortolkninger af, hvordan lejren fungerer som et kønnet og politisk rum (Attride-Stirling 2001, s. 385).

Analysen er gennemført som en teorifortolkende TNA, hvor kodningen ikke er induktiv, men styret af de teoretiske perspektiver om performativitet, framing og resource mobilization. Disse teorier anvendes som analytiske linser til at fortolke, hvordan kvinderne i Ravnstrup Kvindefredslejr gennem hverdagslige handlinger, kropslige praksisser og kollektive refleksioner skaber og forhandler betydning, fællesskab og politisk modstand. I analysens første trin er kildematerialet derfor blevet opdelt i mindre meningsbærende enheder og kodet i NVivo ved hjælp af analytiske nodes, der tager udgangspunkt i centrale teoretiske begreber. Disse nodes fungerer som basic themes i TNA-forstand (Ibid., s. 391).

De enkelte basic themes er efterfølgende organiseret i tre overordnede hovedkategorier – *Performative praksisser*, *Framing* samt *Organisering og ressourcer* – som svarer til organising themes. Disse organiserende temaer strukturerer analysen omkring henholdsvis, hvordan køn og krop performs i lejren, hvordan kvinderne fortolker og indrammer deres protest og hverdagsliv, samt hvordan lejrens organisatoriske og materielle forudsætninger muliggør dens fortsatte eksistens.

Denne opdeling afspejler ikke analysens resultater, men fungerer som et analytisk greb til systematisk at undersøge forskellige dimensioner af kvindefredslejr.

Hoved nodes	Under nodes
1. Performative praksisser	1.1 kropslige protesthandlinger 1.2 hverdagslige kropspraksisser 1.3 Ritualer og symbolik 1.4 Performativ brug af feminitet 1.5 Affektiv performativitet
2. Framing	2.1 Protest 2.2 Hverdagsliv 2.3 Politisk identitet 2.4 konflikt og opposition 2.5 Kvindelejr som politisk rum
3. Organisering og ressourcer	3.1 Organisering og beslutningsprocesser 3.2 Materielle ressourcer 3.3 Sociale ressourcer 3.4 Emotionelle ressourcer 3.5 Kommunikation

Skemaoversigt over de nodes, der er brugt til organiseringen af kildematerialet i Nvivo

NVivo har i denne proces fungeret som et analytisk redskab til systematisering og gennemsigtighed, mens den fortolkende analyse er foretaget af forskeren (Ibid).

I det videre analysearbejde anvendes NVivo til at analysere materialet på tværs af kilder inden for de enkelte organising themes. Dette sker gennem gentagen læsning af kodede tekstuddrag, udarbejdelse af analytiske memos- og sammenstilling af mønstre på tværs af dagbøger, breve og øvrige dokumenter. Gennem denne proces udvikles der gradvist mere abstrakte fortolkninger, som danner grundlag for analysens global themes. Disse globale temaer udgør analysens centrale analytiske pointer og præsenteres i specialets analyseafsnit som fortolkninger af Ravnstrup Kvindefredslejr som et kønnet, hverdagsligt og politisk organiseret protestfællesskab. Analysen fokuserer ikke på at afdække historiske “fakta” om lejren, men på de praksisser og betydninger, der produceres i materialet (Ibid., s. 392).

4.4 Validitet og reliabilitet

I dette speciale undersøges, hvordan køn gøres og anvendes politisk i Ravnstrup Kvindefredslejr gennem performative praksisser, fortolkningsrammer og kollektive organiseringsformer. Overvejelser om validitet og reliabilitet knytter sig derfor til, hvordan analysens fortolkninger er forankret i kildematerialet, og hvordan sammenhængen mellem empiri, teori og analytiske pointer er etableret på en systematisk og gennemsigtig måde (Brinkmann & Tanggaard, 2015, s. 475–480).

Intern validitet

Den interne validitet vedrører, hvorvidt analysens fortolkninger af kønnet performativitet, framing og mobilisering er velbegrundede i det empiriske materiale fra Ravnstrup Kvindefredslejr. Analysen baserer sig på et afgrænset, men righoldigt kildemateriale bestående af skriftlige dokumenter såsom dagbøger, breve og organisatoriske referater m.m., der giver indblik i deltagernes praksisser, selvforståelser og interne refleksioner (Brinkmann & Tanggaard, 2015, s. 479–482).

Den interne validitet styrkes ved, at analysen konsekvent tager udgangspunkt i konkrete beskrivelser af praksis, herunder hverdagsliv, protestformer, kropslige handlinger og organisatoriske processer i lejren. Disse empiriske nedslag danner grundlag for fortolkninger af, hvordan køn performs og tillægges politisk betydning. Analysens temaer er udviklet på baggrund af gentagende mønstre, der kan genfindes på tværs af forskellige kildetyper Attride-Stirling, 2001, s. 387–389). At tilsvarende former for kønnede praksisser og fortolkninger optræder i både dagbøger, breve og organisatoriske dokumenter understøtter, at de identificerede temaer er analytisk robuste og ikke baseret på enkeltstående udsagn.

Samtidig er der arbejdet systematisk med at koble analytiske pointer til konkrete tekstuddrag, således at læseren kan følge, hvordan fortolkningerne udspringer af materialet. Dette bidrager til gennemsigtighed i analysen og reducerer risikoen for, at fortolkningerne alene hviler på teoretiske forforståelser.

Ekstern validitet

Den eksterne validitet skal forstås i relation til specialets karakter som et kvalitativt casestudie. Ravnstrup Kvindefredslejr analyseres ikke med henblik på at drage generelle eller statistisk

generaliserbare konklusioner om kvindefredslejr eller sociale bevægelser som helhed. I stedet fungerer lejren som en historisk og socialt situeret case, der muliggør en dybdegående undersøgelse af sammenhængen mellem kønnet performativitet, hverdagsliv og kollektiv mobilisering (Andersen et al., 2017, s. 92–94).

Specialets eksterne validitet ligger således i dets analytiske bidrag snarere end i generaliserbarhed. Ved at analysere, hvordan køn gøres meningsfuldt og mobiliserende i netop denne kontekst, bidrager specialet med begreber og analytiske perspektiver, der kan anvendes i studier af andre bevægelser, hvor krop, køn og fællesskab spiller en central rolle. Resultaterne skal derfor forstås som kontekstafhængige indsigter, der kan inspirere til videre analyser, snarere end som universelle forklaringer.

Reliabilitet

Reliabilitet forstås i dette speciale ikke som reproducerbarhed i teknisk eller kvantitativ forstand, men som analytisk konsistens og gennemsigtighed i fortolkningsprocessen. For at understøtte dette er analysen gennemført via en systematisk og dokumenteret analyseproces, hvor kildematerialet er kodet og organiseret ved hjælp af NVivo (Brinkmann & Tanggaard, 2015, s. 484–487).

Kodningen er foretaget ud fra faste analytiske kriterier, hvor samme typer af praksisser, udsagn og handlinger er blevet kodet ensartet på tværs af materialet. Gennem Tematisk Netværksanalyse er der arbejdet fra konkrete koder (basic themes) til mere overordnede analytiske temaer (organising og global themes) (Attride-Stirling, 2001, s. 388–390). Selvom analysen er fortolkende, og alternative læsninger er mulige, gør den beskrevne analyseproces det muligt for læseren at følge og vurdere de analytiske skridt, hvorigennem fortolkningerne er blevet til.

Reliabiliteten styrkes således ved, at analysens fremgangsmåde er eksplicit beskrevet, og ved at forbindelsen mellem empiri, analytiske valg og teoretiske fortolkninger er gjort transparent.

Sammenfatning

Samlet set tilrettelægger specialets metodiske design en systematisk og teorifortolkende analyse af Ravnstrup Kvindefredslejr som et kønnet og politisk praksisfællesskab. Gennem et kvalitativt casestudie, baseret på et righoldigt skriftligt kildemateriale og analyseret ved hjælp af Tematisk

Netværksanalyse, skabes der et transparent grundlag for at undersøge, hvordan køn blev performet, fortolket og organiseret i lejren. Kombinationen af performativitetsteori, framing og resource mobilization muliggør en analyse, der både indfanger handlingernes symbolske betydning og de materielle og organisatoriske betingelser, som gjorde den kollektive mobilisering mulig.

De metodiske valg er truffet med henblik på at besvare specialets problemformulering og understøtte en praksisnær analyse af kvindernes hverdagsliv, kropslige handlinger og kollektive organisering. Metodeafsnittet danner dermed det analytiske fundament for det følgende analyseafsnit, hvor de identificerede temaer udfoldes og fortolkes i relation til Ravnstrup Kvindefredslejr som et alternativt politisk rum.

5. Analyse

Dette analysekapitel undersøger, hvordan kvinderne i Ravnstrup Kvindefredslejr skabte og forhandlede deres kønnede politiske identitet gennem performative handlinger og kollektive mobiliseringsprocesser. Analysen bevæger sig fra en forståelse af lejren som et politisk praksisfællesskab til en analyse af, hvordan køn, protest og politisk tilstedeværelse blev gjort gennem gentagne kropslige, hverdagslige og affektive praksisser. Herefter analyseres, hvordan kvinderne selv forstod og legitimerede disse praksisser gennem fortolkningsrammer, før der afslutningsvis fokuseres på de organisatoriske og ressourcemæssige betingelser, der muliggjorde lejrens vedvarende eksistens. Samlet viser analysen, hvordan kvindernes alternative politiske praksis opstod i samspillet mellem kønnet performativitet, kollektiv organisering og mobilisering af ressourcer.

5.1 Ravnstrup kvindefredslejr som politisk praksisfællesskab

Ravnstrup kvindefredslejr udgjorde ikke alene en protest mod militær oprustning, men fungerede også som et fællesskab, der blev skabt og opretholdt gennem fælles hverdags- og protestpraksisser. I det følgende analyseres lejren som et politisk praksisfællesskab med fokus på de handlinger og rutiner, der bandt kvinderne sammen og gav deres kollektive tilstedeværelse politisk betydning.

Lejrens politiske karakter kom ikke udelukkende til udtryk gennem eksplicitte protesthandling, men blev kontinuerligt produceret gennem en bred vifte af praksisser, der flettede hverdagsliv og politisk handling sammen. I det skriftlige kildemateriale beskrives det for eksempel hvordan kvinderne både benyttede institutionelle protestformer, såsom at skrive *“høflige og pæne breve”* til forsvarsministeriet og NATO, og samtidig deltog i former for civil ulydighed, herunder at *“klatre over bunkerens hegn”*, hvilket førte til arrestationer, mens militæret fortsatte arbejdet omkring basen (Åbent brev til Hans Engell, 30/10-1984). Dette illustrerer, hvordan forskellige protestformer eksisterede side om side i lejrens fællesskab og tilsammen udgjorde en politisk praksis, der blev levet i hverdagen snarere end begrænset til enkeltstående aktioner.

Lejrlivet var samtidig præget af faste og gentagne rutiner, som strukturerede fællesskabet over tid. Kilderne beskriver, hvordan dagene i lejren blev brugt på praktiske opgaver, forberedelse af lejrens flytning, ikkevoldstræning og daglige ture rundt om basen. Disse praksisser skabte en rytme i lejrens liv, hvor politisk protest blev integreret i det daglige ophold. Da militæret intensiverede arbejdet omkring bunkeren, reagerede fællesskabet kollektivt ved at planlægge en fælles og så fredelig aktion

som muligt som modstykke til optrapningen, hvilket samtidig førte til en markant forøgelse af antallet af deltagere i lejren (Ibid.). Dette peger på, at lejren fungerede som et organiseret praksisfællesskab, hvor politisk handling blev koordineret gennem fælles rutiner og kollektive beslutningsprocesser.

Opholdet i lejren blev desuden af deltagerne erfaret som mere end en midlertidig politisk aktion. I kildematerialet fremstår lejren som et fællesskab, der blev levet kropsligt og følelsesmæssigt over tid. Et brev fra en deltager beskriver, hvordan tanken om lejrens ophør var forbundet med sorg, idet lejren oplevedes som *“et liv”*, som afsenderen følte sig nært forbundet med, uanset om hun fysisk opholdt sig i lejren eller ej (Brev til Tine, 10/9-1985). Dette understøtter analysen af lejren som et praksisfællesskab, hvor fælles handlinger og vedvarende ophold skabte en oplevelse af tilknytning, der rakte ud over den konkrete tilstedeværelse.

Denne forståelse af lejren genfindes også i mere programmatisk materiale, hvor det fremhæves, at lejren var *“andet og mere end aktioner”* og samtidig fungerede som et fællesskab præget af samvær og fælles refleksioner over fred (Brev til støttemedlemmer, juni 1984). Disse selvbeskrivelser kan ikke stå alene som analytisk grundlag, men de understøtter den empirisk baserede analyse ved at tydeliggøre, hvordan deltagerne selv forstod lejrens praksisser som sammenhængende og meningsfulde over tid.

Analysen har vist, at Ravnstrup kvindefredslejr fungerede som et politisk praksisfællesskab, hvor politisk protest blev levet og organiseret gennem fælles hverdags- og protestpraksisser. Disse praksisser bestod imidlertid ikke kun i koordinerede handlinger og rutiner, men var også kendetegnet ved bestemte kropslige, symbolske og relationelle måder at være til stede på i lejren. I det følgende rettes fokus derfor mod, hvordan sådanne praksisser kan forstås som performative, idet de gennem gentagelse bidrog til at skabe og forhandle betydninger af køn, protest og politisk tilstedeværelse i kvindefredslejren.

5.2 Performative praksisser i lejren

I forlængelse af analysen af Ravnstrup kvindefredslejr som et politisk praksisfællesskab rettes fokus i dette afsnit mod lejrens praksisser som performative. Analysen undersøger, hvordan køn, protest og politiske tilstedeværelse ikke blot udtrykkes, men produceres gennem gentagne kropslige, symbolske og relationelle handlinger. Med performative praksisser forstås således de handlinger, hvorigennem bestemte kønnede og politiske betydninger bliver genkendelige og stabile over tid. Med performative

praksisser forstås således de handlinger, hvorigennem bestemte kønnede og politiske betydninger bliver genkendelige og stabile over tid. Fokus er ikke på handlingernes intentioner eller strategiske effektivitet, men på den måde, hvorpå gentagelsen af bestemte praksisser bidrager til at producere bestemte forståelser (Butler, 1990, s. 25; s. 179–180).

5.2.1 Kropslige protesthandling

Et centralt træk ved protestpraksisserne i Ravnstrup Kvindefredslejr er kvindernes systematiske brug af kroppen som politisk medium i mødet med militær og politi. I stedet for at trække sig tilbage eller indgå i fysisk konfrontation fastholder kvinderne kroppen i situationer præget af magt og autoritet ved at blive stående eller siddende. Denne kropslige fastholdelse udgør en gentagen praksis, hvor protest ikke artikuleres gennem slagord eller krav alene, men gennem kroppens vedvarende tilstedeværelse.

Set i et performativt perspektiv kan disse handlinger forstås som praksisser, hvor protestens betydning opstår i selve handlingens udførelse. Gennem kollektiv gentagelse af bestemte kropslige mønstre, at blive, at sidde, at lade sig fjerne, etableres en genkendelig protestform, hvor ikkevold, sårbarhed og vedholdenhed stilles i kontrast til statens magtanvendelse. Kroppen fungerer dermed ikke blot som redskab for protesten, men som det sted, hvor protestens politiske og kønnede betydning produceres.

Denne fastholdelse af kroppen fremtræder tydeligt i dagbogsuddraget: *“For os var der ingen tvivl om, at vi var der for at blive. Vi blev siddende, fortsatte vore sysler lige til politiet kom og bar os ind i salatfadet”* (Nyhedsbrev for marts, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1985). Citatet er centralt, fordi det gør *“at blive”* til en praksis, der etableres som fælles og ufravigelig *“ingen tvivl”*. Protestens form ligger dermed ikke i et udsagn om identitet, men i en kropsliggjort gentagelse, at forblive siddende, også når magten forsøger at producere bevægelse væk fra stedet. Handlingens performative karakter ligger i den gentagne fastholdelse af kroppen, hvorigennem protesten konstitueres som fredelig og insisterende (jf. Butler, 1990, s. 25; s. 141-142). Samtidig konstruerer citatet et magtforhold gennem grammatisk fordeling af aktivitet: kvinderne *“fortsatte vore sysler”*, mens politiet *“bar os”*. Kroppen fungerer her som den politisk regulerede overflade, hvor statslig magt må *“skrive sig ind”* gennem bortbæring (Butler, 1993, s. 9-10). Det er netop i denne kropslige kontaktzone, at protesten bliver synlig som asymmetrisk relation, snarere end som argument.

Det samme praksismønster formuleres ved: *“Vi blev siddende ... og vi blev anholdt”* (Nyhedsbrev for marts, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1985). Hvilket er afgørende, så anholdelsen ikke fremstilles som et uheldigt udfald, men som en konsekvens, der står side om side med handlingen. Parallellen mellem *“blev siddende”/“blev anholdt”* peger på, at risikoen for sanktion er indlejret i praksissen, og at protestens stabilitet derfor ikke afhænger af *“succes”* i klassisk politisk forstand. År dette sættes i relation til Butler, kan protestformen forstås som en iterativ praksis, hvor gentagelsen producerer genkendelighed og normativ stabilitet over tid (Butler, 1990, s. 179–180). Ved igen og igen at reproducere samme kropslige respons (stilstand, fastholdelse, ikkevold) etableres en normativt genkendelig protestform, som over tid fremstår som *“den måde”* denne lejr protesterer på. Dermed bliver protesten et repertoire, der konstitueres i gentagelse, snarere end et enkeltstående udtryk for en allerede eksisterende politisk subjektposition.

Kroppen udføres imidlertid ikke kun som stilstand; materialet viser også ritualiseret bevægelse, der ender i en kollektiv positionering. Dette fremgår af citatet: *“Lørdag gik vi først syv gange rundt om bunkeren i tavshed ... Derefter stillede vi os foran hovedporten”* (Brev til støtte medlem, november 1984). Her træder protestens performative dimension frem som en kropslig koreografi. Bevægelsen er tællende *“syv gange”*, fælles og formbundet *“i tavshed”*, og den leder over i en kollektiv stilstand foran porten. Dette peger på, at protestens betydning produceres gennem kroppens organisering i tid og rum. Fordi handlingen er gentagelig og fast, bliver den genkendelig som protest, dermed som legitim politisk handling inden for lejrens egen normativitet. Samtidig etablerer den tavse gentagelse en kontrast til militærets disciplin og autoritet. Her producerer kvinderne en alternativ kropsorden ved at gøre kollektivt nærvær til den politiske form. Her bliver køn analytisk håndgribeligt som praksis, idet en bestemt kropslig stil (tavs, vedholdende, fælles) fremstår som kulturelt læsbar i relation til et maskulint kodet institutionsrum.

At denne kropslige stil ikke er tilfældig, men reguleret, fremgår eksplicit i: *“Om lørdagen starter vi kl. 9 med ikkevoldstræning. Vi arbejder teoretisk og praktisk med ikkevold”* (Landsmødereferat, april 1984). Citatet er centralt, fordi det viser normativ regulering på praksisniveau. Ikkevold fremstår ikke som en indre egenskab, men som en kropsligt indøvet og kollektivt vedligeholdt norm for, hvordan kroppen må handle og blive genkendt som meningsfuld protest. Her bliver Butlers magtbegreb empirisk synligt, normer virker ikke primært som ydre forbud, men som produktive rammer, der former kroppens handlemuligheder og protestens genkendelighed (Butler, 1993, s. 12-13). Ikkevold

fungerer dermed både begrænsende (hvad man ikke gør) og legitimerende (hvad der kan tælle som protest) – og det er netop denne dobbelte normvirkning, der gør protestformen stabil over tid.

Samlet set viser analysen, at de kropslige protesthandlinger fungerer som performative praksisser, hvor køn og protest produceres gennem gentagelse snarere end udtrykkes som forudgivne identiteter. I mødet med et maskulint kodet institutionsrum bliver kvindernes ikkevoldelige fastholdelse af kroppen genkendelig som legitim politisk handling, samtidig med at den forskyder, hvad feminitet kan betyde som offentlig protest.

5.2.2 Hverdagslige kropspraksisser

I Ravnstrup Kvindefredslejr udgør kropslige hverdagspraksisser selve protestens politiske form. Gennem gentagne handlinger omformer kvinderne militærjorden fra kontrolleret territorium til et levet hverdagsrum, hvor køn og politisk tilstedeværelse produceres performativt. Med Judith Butlers performativitetsbegreb kan disse praksisser forstås som handlinger, der gennem gentagelse stabiliserer bestemte kønnede politiske positioner snarere end blot udtrykker politiske holdninger (Butler, 1990, s. 25; s. 179).

Dette bliver tydeligt i kvindernes insisteren på at opretholde helt basale hverdagsrutiner på militærjord. En kvinde beskriver, hvordan de efter den første nat beslutter sig for at blive: *“Derfor bestemte vi, at vi ville sove i benderen fra forrige nat igen ... fast besluttet på at spise morgenmad på militær-jorden”* (Dagbog 1, Ravnstrup kvindefredslejr, 1984). Analytisk er det afgørende, at handlingerne fremstilles som gentagelser, *“igen”*, og ikke som enkeltstående aktioner. Når disse praksisser gentages på militærjord, sker der en performativ forskydning af rummets betydning, idet gentagelsen producerer en oplevelse af normalitet og legitimitet (Butler, 1990, s. 179–180). Militærjorden, der normativt er defineret som strategisk, maskulint og midlertidigt opholdsrum, omkodes gennem kvindernes kroppe til et sted for hverdagsliv. Protesten ligger her ikke i en direkte konfrontation, men i den vedvarende kropslige insisteren på at leve, som om rummet allerede er legitimt. Dermed naturaliseres kvindernes tilstedeværelse som legitim politisk praksis.

Denne performative logik suppleres af en tydelig affektiv dimension, som kommer til udtryk i beskrivelserne af fælles ophold i naturen. I en dagbog beskrives et måltid ved søen: *“Vi gik ned til søen for at spise ... og der var lige så stille fred, og solen var helt, helt orange”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr) dette er centralt, idet citatet ikke fokuserer på militæret eller konflikten, men på

stilhed, ro og sansning. Dette kan forstås som en affektiv praksis, hvor kroppen aktivt orienteres mod bestemte følelsesmæssige tilstande. Affekt fungerer her som en kollektiv praksis, hvor bestemte følelsesmæssige orienteringer gøres stabile og politisk virksomme. Ved at dvæle ved ro og fælles sansning produceres et affektivt register, der bliver genkendeligt som en del af lejrens politiske praksis. Femininitet konstitueres her gennem kropslig ro og nærvær, hvilket samtidig muliggør, at fællesskabet kan opretholdes i et rum præget af potentiel konflikt.

De kropslige hverdagspraksisser omfatter imidlertid ikke kun sansning og tilstedeværelse, men også omfattende praktisk arbejde, som er nødvendigt for at opretholde lejren over tid. Dette fremgår blandt andet af følgende dagbogsuddrag: *“Alt i dag lod det til at mange øer alligevel blev indrettede ... fundet ny latrinsplads, bygget affaldsopsortering”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1984). Oprydning, affaldshåndtering og organisering er gentagne praksisser, der producerer orden og struktur i hverdagen. Disse handlinger kan forstås som performative, idet de gennem gentagelse etablerer kvinderne som ansvarlige og legitime aktører. Disse praksisser gør ansvarlighed og omsorg politisk virksomme i et offentligt konfliktfyldt rum. De samme praksisser, der traditionelt forbindes med kvinders rolle i det private, udføres her i et offentligt, konfliktfyldt rum og får dermed en ny politisk betydning.

Over tid intensiveres disse kropslige hverdagspraksisser og bliver kropsligt internaliserede. Dette ses tydeligt i refleksionerne over vinteropholdet i lejren, hvor der er skrevet i dagbogen: *“Det er muligt at bo i tipi i 20 graders frost ... brænde, mad, vand (is), bålet – forudsætningen for at vi kunne gøre det”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1984). Citatet på kroppens habituering. Gennem gentagelse lærer kroppen at fungere under ekstreme betingelser, og det, der i udgangspunktet fremstår som uacceptabelt, bliver gradvist naturaliseret som muligt (Butler, 1993, s. 12–16). Her bliver gentagelse og varighed afgørende for, hvad der opleves som muligt og normalt. Protesten forskydes dermed fra handlingens intensitet til dens kontinuitet, og køn konstitueres som en kropsliggjort evne til at blive, holde ud og organisere hverdagen.

Analysen viser, at kropslige hverdagspraksisser i Ravnstrup Kvindefredslejr fungerer som performative handlinger, hvor køn produceres gennem gentagelse, affekt, praktisk arbejde og udholdenhed. Kvinderne fremstilles dermed ikke blot som bærere af kønnede positioner, men som aktører, der gennem hverdagslige praksisser konstituerer en alternativ politisk subjektivitet.

5.2.3 Ritualer og symbolik

Ritualer og symbolik i Ravnstrup Kvindefredslejr fungerer som centrale performative praksisser, hvorigennem køn konstitueres politisk. Med Judith Butlers forståelse af køn som performativt bliver ritualerne analytisk interessante som gentagne handlinger, der over tid producerer bestemte former for kønnet politisk subjektivitet. Ritualerne udgør dermed steder, hvor normer virker gennem genkendelighed og samtidig forskydes i politisk praksis (Butler, 1990, s. 179-180).

Et centralt ritual i lejren er fællessangen, som gentages både i hverdagslivet og i mødet med autoriteter. Dette fremgår for eksempel i følgende notat: *“Vi sang vores sang, og kom derved alligevel i snak med ham. Han var chef for efterretningen”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1984). Set gennem Butler kan denne situation analyseres som en performativ omkodning af magtrelationen. Sangen producerer ikke blot en stemning, men en bestemt kønnet måde at være politisk på, hvor kvinderne fremstår fredelige, kollektive og følelsesmæssigt tilgængelige. Disse træk er genkendelige inden for heteronormative forestillinger om kvindelighed og gør netop derfor handlingen intelligibel og legitim i mødet med statslig autoritet. Rituallets politiske effektivitet afhænger af, at køn udføres på en måde, der kan genkendes inden for den eksisterende normative orden (Butler, 1990, s. 141–142).

Denne normativt regulerede performativitet træder også frem i ritualernes funktion i lejrens hverdagsliv. Flere beskriver, hvordan sang gentages som afslutning på dagen: *“Vi sang stille & rolige sange og gik i seng”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1984). Her fungerer sangen som et overgangsritual, der regulerer affekt og kropslig tilstand. Den rolige, harmoniserende sang producerer en bestemt måde at være sammen på, som over tid fremstår naturlig. Gentagelsen naturaliserer denne praksis som en del af fællesskabets orden og etablerer, hvilke følelsesmæssige udtryk der fremstår legitime (Butler, 1993, s. 95–98).

Dansen fungerer som et beslægtet ritual, hvor kønnet kropslighed bliver synlig som politisk praksis. Et kort, men analytisk stærkt citat lyder: *“Vi sang videre. Begyndte at danse”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1984). Dansen opstår her ikke som et individuelt valg, men som en gentagen, kropslig respons, der allerede er indlejret i lejrens repertoire. Dansen producerer en alternativ, legende og affektivt åben kropsorden, der står i kontrast til militærets disciplin og kontrol.

Den symbolske dimension af ritualerne bliver særlig tydelig i brugen af hekseymbolik. Et længere dagbogsnotat beskriver et ritual: *“Om eftermiddagen var der hekseritual i anledning af første fuldmåne efter forårsjævn døgn... Vi kaldte gudinden Nerthus ned til os fordi hun står for frugtbarhed, kærlighed og fred”* Heksefiguren kan her analyseres som en performativ position, der både bryder med og gentager normer. På den ene side placerer heksen kvinderne uden for statens autoritet og lineære politiske rationalitet. På den anden side aktiverer ritualet værdier som frugtbarhed, kærlighed og fred, der allerede er tæt knyttet til heteronormative forestillinger om kvindelighed. Ritualet gentager køn i en ny politisk kontekst, hvor det får en forskudt betydning.

Denne normativitet bliver særligt tydelig i ritualets afsluttende kropslige praksis: *“Noget af det sidste i ritualet var at gå i slange og kysse alle dem, vi kom forbi.”* Her udfordres grænser for kropslig nærhed, men kun inden for en klart afseksualiseret ramme. Kys og berøring fremstilles som kollektive, glædesfulde og omsorgsfulde, ikke som begærende. Kropslig intimitet bliver mulig netop fordi den forbliver læselig som ikke-seksuel og dermed legitim.

Endelig viser materialet, at ritualernes performative kraft også kan skabe interne spændinger. Et refleksivt notat problematiserer ritualernes dominans: *“Men – vi synger, danser, leger for lidt... lidt trætte, ukoncentrerede og sløve”* (Referat af kvindefredslejr møde 7-8. april, 1984). Dette peger på, at ritualerne ikke blot er udtryk, men normative praksisser, der regulerer deltagelse. Gentagelsen skaber genkendelighed, men også forventninger og sanktioner. Ritualerne definerer, hvad der tæller som legitim politisk deltagelse, og kan dermed marginalisere andre måder at være politisk subjekt på.

Analysen viser, at ritualer og symbolik i Ravnstrup Kvindefredslejr fungerer som performative mekanismer, hvor køn konstitueres i spændingsfeltet mellem normativ regulering og politisk mulighed. Kvinderne udfordrer statslig magt gennem kropslige og symbolske handlinger, men gør det ved at gentage og forskyde eksisterende kønnede normer snarere end at ophæve dem. Det er netop i denne ambivalens, at ritualernes politiske betydning bliver analytisk tydelig.

5.2.4 Performativ brug af feminitet

I Ravnstrup Kvindefredslejr fremstår feminisme ikke primært som et eksplicit teoretisk ståsted, men som en performativ praksis, der produceres gennem handlinger, kropslige udtryk, affektive strategier og symbolske iscenesættelser. Med Judith Butlers forståelse af køn som performativt konstitueret kan

feminismen i lejren analyseres som noget, der gøres i gentagelsen af bestemte praksisser, hvor eksisterende kønsnormer både citeres og forskydes (Butler, 1990, s. 179; Butler, 1993, s. 12).

Et centralt udgangspunkt for denne performative feminisme er etableringen af kvindelejren som et særskilt politisk rum. Når det formuleres, at "*en kvindelejr kan give os selv og andre kvinder rum og mulighed for at arbejde med problemstillinger*" (Referat af kvindefredslejrmøde 7-8. april, 1984), produceres feminisme som en rumlig og kropslig praksis. Kvinderne iscenesætter her en kollektiv adskillelse fra det mandligt dominerede politiske felt og gør samtidig denne adskillelse til et politisk argument. Kvindefællesskabet fungerer som en performativ ramme, hvor feminitet kan gentages uden konstant at blive målt op imod maskulint kodede normer for politisk legitimitet.

Denne feministiske performativitet kommer også til udtryk i eksplicite afvisninger af patriarkalsk magt. I slogans som "*We don't want patriarchy*" (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1984) og "*Krig er mandesleg*" (Ibid.) fremstilles militarisme som en kønnet magtstruktur snarere end som neutral sikkerhedspolitik. Her performs feminisme gennem en resignificering af heteronormative modsætninger: krig forbindes med maskulin leg, irrationalitet og destruktivitet, mens kvinder positioneres som dem, der kan og bør afbryde denne logik. Feminismens politiske effektivitet beror her på, at kritikken forbliver kulturelt genkendelig. Feminismen virker her gennem citat og resignificering snarere end normbrud.

Et tredje centralt element i den performative brug af feminisme er koblingen mellem kvindekroppe, omsorg og ansvar. Når det i materialet fremhæves, at "*kvinder har brug for at tage et ansvar og diskutere med hinanden, hvor medansvarlige vi er for verdenssituationen*" (Brev til fredsgrupper, juni 1984), konstitueres feminisme som et moralsk og politisk ansvarsfællesskab. Dette kan umiddelbart læses som en reproduktion af heteronormative forestillinger om kvinders særlige ansvar for liv og relationer. Netop gennem denne gentagelse forskydes omsorg fra det private til det politiske og gøres til grundlag for kritik af statslig vold og militarisme. Denne forskydning bliver særligt tydelig i udsagnet: "*Kærlighed, ikke vold, er landets bedste og eneste forsvar.*" Her anvendes et affektivt register, der traditionelt forbindes med feminitet, til at udfordre den militære sikkerhedslogik. Feminisme performs her som en alternativ politisk rationalitet, hvor følelser, relationer og sårbarhed ikke opfattes som svagheder, men som legitime politiske ressourcer. Affekt gøres her til grundlag for politisk autoritet frem for svaghed - det, der normalt marginaliseres som feminint og irrationelt, gøres til centrum for politisk autoritet.

Den performative feminisme i lejren kommer også til udtryk i mødet med militære aktører. I dagbogsnotatet *“I’m gonna ask if they can’t stay for tea”* (Dagbog 2, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1985) anvendes ironi og hverdagslig omsorg som en bevidst politisk strategi. Ved at tilbyde te til officerer, der gennemfører *“seriøse øvelser”*, undermineres militærets selvforståelse som alvorlig, rationel magt (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr). Feminismen her er ikke konfrontatorisk i klassisk forstand, men affektiv og destabiliserende. Kvindens krop og handlinger fungerer som en performativ kritik, der udstiller militarismens afhængighed af bestemte maskuline scripts for autoritet. Samtidig er denne form for feminisme ikke uden indre spændinger. I refleksioner som *“skal vi prøve at snakke deres sprog – politikernes?”* (Ibid.) fremgår en bevidsthed om, at den feministiske protestform ikke altid genkendes som legitim inden for det dominerende politiske felt. Feminismen i Ravnstrup er virksom netop fordi den trækker på eksisterende normer, men den risikerer samtidig at blive afvist som følelsesstyret eller naiv, fordi den bryder med maskulint kodede forestillinger om seriøs politik.

Endelig artikuleres den performative feminisme eksplicit som modstand mod patriarkalsk strukturering af verden. I udsagn som *“Vi vil anklage militæret og politikerne for al den vold og uretfærdighed”* (Ibid.) vendes magtens blik. Kvinderne positionerer sig ikke som marginale aktører, men som dem, der har moralsk og politisk legitimitet til at stille magthaverne til ansvar. Denne positionering forudsætter, at femininitet allerede er blevet etableret som etisk autoritet.

Analysen viser, at feminisme i Ravnstrup Kvindefredslejr fungerer som en performativ praksis, der konstitueres i spændingsfeltet mellem heteronormativ regulering og politisk resignificering. Feminismen er hverken entydigt essentialistisk eller subversiv, men strategisk og situeret. Med Butlers begreber kan den forstås som en gentagelse af køn, der netop gennem sin synlige iscenesættelse åbner for alternative måder at være politisk subjekt på – samtidig med at dens begrænsninger bliver tydelige.

5.2.5 Affektiv performativitet

Hvor affekt allerede har været analytisk til stede i de foregående delanalyser, rettes fokus her mod affekt som en selvstændig performativ mekanisme, der binder praksisserne sammen og muliggør deres fortsættelse over tid. Affekt forstås ikke som et indre psykologisk fænomen, men som en del af de performative processer, hvorigennem kønnet og politisk subjektivitet konstitueres, reguleres og

forskydes. Følelser fungerer her både som socialt bindemiddel og som normativ regulering af, hvilke former for politisk og kønnet handlekraft der fremstår legitime. Med Butler kan affekt forstås som en del af de performative processer, hvorigennem subjektet bliver genkendeligt og stabiliseret over tid, idet følelser knyttes til bestemte kropslige og relationelle gentagelser (Butler, 1990, s. 179–180; Butler, 1993, s. 9–10).

Et tydeligt eksempel på affekt som relational og produktiv kraft findes i den opmuntrende henvendelse: *“It’s great to see you getting stronger & more dangerous each day. Keep well & happy & strong. Take care (recklessly!).”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1984). Tiltalen fungerer her performativt ved at tilbyde en bestemt subjektposition, som kan trædes ind igennem affektiv anerkendelse. At blive adresseret som *“stronger”* og endda *“more dangerous”* er således en affektiv og normativ anerkendelseshandling, der tilbyder en bestemt form for politisk-kønnet intelligibilitet. Kvinden som både omsorgsfuld *“keep well & happy”* og samtidig potentielt truende for den eksisterende orden *“dangerous”*. Dermed resignificeres femininitet. Hvor *“farlighed”* normativt ofte er kodet maskulint, gøres den her til en mulig og ønskværdig kvindelig position gennem affektiv opbakning. Affekten udgør den sociale energi, der muliggør subjektets fortsatte gentagelse af den politiske rolle.

Samtidig viser materialet, at affektiv performativitet også rummer **ambivalens** og forskydninger i forholdet mellem norm og handlemulighed. I et dagbogsnotat formuleres det: *“Samtidig med den frustration er jeg skide glad for, at jeg for en gangs skyld ikke skulle overvinde mig selv for at snakke med autoriteter. ... sagde noget godt og præcist uden at stamme. – jeg bliver stærke af at være her. Dejligt!”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1984). Her er følelsen af *“glæde”* ikke løsrevet fra magt, den opstår netop i et brud med en internaliseret autoritetsrelation. *“At overvinde sig selv”* kan læses som et spor af tidligere normativ disciplinering af, hvem der kan tale legitimt til autoriteter. Når kvinden oplever, at hun kan tale *“godt og præcist”* uden at stamme, er affekten tegn på en reorganisering af subjektets handlingsregister. Kroppen og stemmen bliver mindre bundet af den tidligere normativitet. Affekten markerer her en forskydning i subjektets politiske genkendelighed.

Affektiv performativitet viser sig også som en materiel og hverdagslig praksis, hvor følelseslivet bindes til konkrete kropslige gøremål og lejrens rumlige organisering. Notatet: *“Jeg nyder virkelig at bruge mine gamle spejderkundskaber til noget fornuftigt! Det er en speciel og ny og dejlig følelse at bo i naturen ... ikke noget med at skulle hjem i tovejr om en uge. Vi bor her og indretter os så bekvemt*

som muligt ved hjælp af næsten ingenting.” (Ibid.) tydeliggør, at affekt ikke blot *“beskriver”* lejrlivet, men producerer dets legitimitet. *“Nydelse”* og den *“dejlige følelse”* knyttes til en bestemt måde at bo på, der bryder med en normativ tidslighed (midlertidighed, hjemrejse, tilbagevenden til hverdagspligter) og etablerer en alternativ orden, hvor udholdenhed og fælles opbygning bliver værdifulde. Disse praksisser forskyder grænsen mellem det private og det politiske, idet omsorg og praktisk kunnen gøres til del af protestens infrastruktur. Dermed forskydes grænsen mellem *“det private”* og *“det politiske”*. Omsorg, praktisk kunnen og hjemliggørelse bliver ikke depolitiserende, men tværtimod en del af protestens performative infrastruktur.

At affekten cirkulerer og rækker ud over lejrens konkrete rum, formuleres eksplicit i udsagnet: *“Og jeg ved også at det er umuligt at have været her uden at tage følelsen med sig hjem. Så selvfølgelig spreder det sig, uanset om vi er her eller i byerne eller på rejse eller hvad!”* (Dagbog 2, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1985). Her fremstilles affekt som noget, der ikke kan afgrænses til en lokal begivenhed. Affekten fungerer her som et medium, hvorigennem lejrens praksisser kan gentages og aktiveres i nye sociale sammenhænge. Det, der er *“gjort”* i lejren (måder at føle, handle, være sammen på), kan gentages i nye kontekster og dermed destabiliserer forestillingen om, at politisk praksis kun finder sted i det markerede protest-rum. Affekten fungerer som et medium for politisk mobilisering, fordi den bærer en bestemt kropslig disposition videre og gør den tilgængelig i andre sociale sammenhænge. Dermed bliver *“følelsen”* en del af en vedvarende politisk subjektivisering. De har derfor ikke blot deltaget, de er blevet formet på en måde, der fortsætter i og gennem hverdagslige relationer.

Endelig fremtræder affektiv performativitet som en måde, hvorpå kollektivet kan håndtere opløsning, tab og overgang uden at miste sin sammenhængskraft. I notatet fra afslutningen hedder det: *“Så er vi lukket – drager hver til sit, men mødes igen og laver nye, livsbekræftende ting sammen. Ting kan jo ikke fortsætte evigt, men jeg har det alligevel lidt underligt hver gang jeg flytter.”* (Dagbog 2, Ravnstrup kvindefredslejr, 26/8-85). Her artikuleres en dobbelt affektiv struktur. På den ene side en nøgtern erkendelse af protestens endelighed. På den anden side en vedholdende orientering mod gentagelse *“mødes igen”* og *“livsbekræftelse”*. Overgangen markerer et performativt brud i den sociale genkendelighed, som lejren har produceret, samtidig med at affekten fastholder orienteringen mod gentagelse og fællesskab. Samtidig fungerer *“livsbekræftende”* som en affektiv rammesætning, der beskytter kollektivet mod at blive reduceret til et forbigående projekt det, der fortsætter, er ikke

nødvendigvis lejren som sted, men den affektive og performative kapacitet til at genskabe fællesskab og handling.

Samlet viser analysen, at affektiv performativitet i Ravnstrup Kvindefredslejr virker på tværs af relationer, kroppe, rum og tidsligheder. Affekt konstituerer ikke blot protestens stemning, men dens subjekt, kollektive genkendelighed og evne til at fortsætte ud over lejrens fysiske rammer. Med Butler bliver det dermed tydeligt, at følelser ikke blot understøtter politisk handling, men udgør en central del af dens performative og politiske praksis.

Delkonklusion

Analysen har vist, at de praksisser, kvinderne udviklede i Ravnstrup Kvindefredslejr, kan forstås som performative handlinger, hvor køn, protest og politisk tilstedeværelse kontinuerligt blev produceret gennem gentagelse. Gennem kropslige protesthandling, hverdagslige kropspraksisser, ritualer, symbolik, performativ brug af femininitet og affektive relationer etablerede kvinderne et genkendeligt politisk repertoire, der muliggjorde protest uden at tage form af konfrontation eller klassisk politisk argumentation.

Med Judith Butlers performativitetsbegreb bliver det tydeligt, at disse praksisser ikke udtrykker en forudgiven kønnet eller politisk identitet, men konstituerer bestemte måder at være kvinde og politisk aktør på i selve handlingens gentagelse. Samtidig har analysen peget på en grundlæggende ambivalens i denne protestform: de performative praksisser udfordrer militarismens autoritetsformer, men gør det ved at citere og forskyde eksisterende kønnede normer snarere end ved at ophæve dem.

Hvor fokus hidtil har været på, hvordan lejrens politiske praksisser blev gjort og fik betydning gennem performative processer, retter næste afsnit blikket mod, hvordan kvinderne selv fortolkede, forklarede og legitimerede disse praksisser. Nedenfor analyseres derfor de fortolkningsrammer og diskursive strategier, gennem hvilke kvinderne gjorde deres handlinger forståelige – for sig selv, for hinanden og i relation til omverdenen.

5.3 Hvordan kvinderne forstod og legitimerede deres praksis

I de foregående delanalyser er Ravnstrup Kvindefredslejr blevet analyseret som et politisk praksisfællesskab, hvor køn, protest og politisk tilstedeværelse produceres gennem gentagne

performative handlinger. Analysen har vist, hvordan lejrens politiske praksisser ikke blot udgør modstand, men konstituerer bestemte kønnede og politiske positioner i deres udførelse.

I dette kapitel flyttes fokus fra praksissernes performative karakter til kvindernes egne fortolkninger af deres handlinger. Med Erving Goffmans begreb om framing analyseres, hvordan kvinderne løbende definerede, hvad der foregik i og omkring lejren, og hvordan de gjorde deres praksisser forståelige og legitime, både internt i fællesskabet og i relation til omverdenen. Kapitlet viser dermed, hvordan protest, hverdagsliv, konflikt og rum ikke blot blev gjort, men også fortolket og rammesat som politisk meningsfulde, og hvordan dette fortolkningsarbejde udgjorde en central forudsætning for lejrens kollektive mobilisering og varighed.

5.3.1 Protest

Når protest i Ravnstrup Kvindefredslejr analyseres med afsæt i Erving Goffmans framingbegreb, bliver det afgørende ikke blot, hvad kvinderne gjorde, men hvordan de selv definerede situationer som protest, og hvilke betydninger de lod handlingerne "tælle som" (Goffman, 1974). Det interne kildemateriale viser, at protesten ikke reduceres til enkeltstående aktioner, men etableres som en fortolkningsramme, der organiserer mål, legitimitet og forståelsen af politisk handlekraft. Dette fremgår tydeligst i de passager, hvor kvinderne træder ud af rene hændelsesreferater og reflekterer over protestens mening, dens kønnede form og dens relation til bredere bevægelseskontekster.

En central intern rammesætning består i at definere protest som en moralsk og politisk nødvendighed snarere end som en forstyrrende handling. I en appeltekst kobles demonstration og lejr direkte til en kollektiv generationsetik: "*Vi vil ikke være den sidste generation!*" (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr). Formuleringen fungerer som en moralsk nøgle (keying), der omkoder protesten fra en lokal konflikt til et eksistentielt og universelt anliggende. Det, der foregår, rammesættes som et ansvarligt værn mod "*rustningskapløbets vanvittige konsekvenser*" (Ibid.). Samtidig er teksten performativt kollektiv. "*Vi*" taler ikke blot om protest, men som protestens legitime stemme. I Goffmans forstand stabiliserer dette en primær ramme, hvori deltagelse fremstår som en besindig og ansvarlig handling snarere end som afvigelse. Protesten får dermed karakter af et normativt argument, der søger at gøre kvindernes praksis genkendelig og legitim indefra.

Denne legitimering styrkes yderligere, når protesten rammesættes som en konkret og adresseret politisk henvendelse, altså som noget, der skal fremkalde svar snarere end blot skabe opmærksomhed.

I et håndskrevet notat fremgår det, at *“9 kvinder drog afsted for at gå adgangen til NATO-base’s folk”*, og at *“Alice havde skrevet et brev med de samme spørgsmål, som blev sendt til forsvarsministeren – dem vil vi gerne have besvaret”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 27/6-1984). Her etableres en intern framing, hvor protesten forstås som en kombination af kropslig handling og administrativ-politisk kommunikation. Det er ikke blot *“aktion”*, men en praksis, der konstruerer en situation, hvor staten, repræsenteret ved forsvarsministeren, gøres til adressat. Protesten defineres således som en ret til at stille spørgsmål og kræve respons. I framing-termer organiseres handlingen som en ramme for accountability, hvor magtens institutioner forpligtes til at begrunde sig.

Det mest analytisk markante materiale fremkommer imidlertid dér, hvor kvinderne selv reflekterer over, at protestens effektivitet og politiske betydning er tæt knyttet til dens kønnede form. I en af de stærkeste passager beskrives det, at kvinderne *“er opdraget på en anden måde – de er ikke vant til at sidde ned og blive slæbt væk”*, og at det tilsvarende *“ikke [er] vant til at se deres kone ... blive slæbt væk”* (Interview med Opal). Her konstrueres protestens politiske virkning som et resultat af en normkonflikt: aktionen bliver forstyrrende netop, fordi den bryder med forventninger til kvindelig adfærd og til den heteronormative sociale orden, hvor kvinden er placeret som privat og ikke-offentlig krop. I Goffmans optik etableres der her en intern fortolkningsramme, hvor protesten ikke primært forstås som fysisk konfrontation, men som en offentlig synliggørelse af det, der *“ikke plejer”* at ske. Handlingens kraft opstår gennem dens afvigelse fra det genkendelige script for køn og offentlighed. Den interne ramme artikulerer dermed, at protesten virker, fordi den gør noget socialt *“umuligt”* muligt. Netop derfor udløser den en skarpere magtrespons, idet *“politiet også har en tendens til at ville trække kniplerne hurtigere.”* (Ibid.) Dette er ikke blot en registrering af vold, men en fortolkning af, hvordan protestens kønnede form, altså kvinders kroppe i ikke-voldelig udsathed, ændrer magtens reaktionslogik.

Det samme reflektive blik genfindes, når kilderne eksplicit placerer lejrens aktioner i et bredere felt af politiske bevægelser og udtryk og dermed rammesætter protestens identitet som både progressiv og sammensat. I en passage understreges det, at kvinderne *“har været med til aktioner ... de har været blandet ... de andre fredsbevægelser og græsrodsbevægelser,”* og at dette over tid kan give *“en anden betydning”* (Ibid.) Her fremstår protesten ikke som en fast essens, men som et fortløbende fortolkningsarbejde, der kan ændre karakter afhængigt af, hvilke rammer der kobles til. Med Goffmans begreb om *lamination* kan dette forstås som en proces, hvor aktioner får nye lag af mening,

når de forbindes til andre bevægelsesformer eller læses gennem andre politiske koder. Denne selvrefleksion er analytisk væsentlig, fordi den viser protesten som en intern forhandlingszone. Kvinderne er ikke blot deltagere i protest, men aktive fortolkere af dens politiske form og grænser. At spørgsmålet overhovedet tematiseres i materialet, peger på, at protestens *“hvad-der-foregår-her”* ikke er givet på forhånd, men produceres i og gennem lejrens egne diskursive praksisser.

Samlet set viser analysen, at protest i Ravnstrup etableres gennem en intern framing, der gør den moralsk legitim og kollektiv, konstruerer den som en rettet politisk henvendelse, knytter dens virkning til dens kønnede normbrud og forstår dens identitet som foranderlig i mødet med andre bevægelsesrammer. Protesten fremstår dermed ikke som en enkeltstående handling, men som en vedvarende meningsramme, der organiserer, hvordan kvinderne selv kunne forstå deres praksis som politisk, legitim og virkningsfuld.

5.3.2 Hverdagsliv

Med afsæt i Erving Goffmans begreb om framing kan hverdagslivet i Ravnstrup Kvindefredslejr analyseres som en løbende kamp om, hvilken *“definition af situationen”* der skal gælde i og omkring lejren (Goffman, 1974). I Goffmans forstand er frames de fortolkningsrammer, der gør det muligt for deltagere at forstå *“hvad der foregår her”*, og som organiserer handlinger, forventninger og legitimitet (ibid.). I det empiriske materiale fremstår hverdagslivet ikke blot som det, der foregår ved siden af protesten; det fungerer i høj grad som selve den ramme, hvori protesten gøres forståelig – for kvinderne selv, for gæster, for offentligheden og for militære aktører.

Et centralt træk i materialet er, at hverdagslivet rammesættes som et politisk projekt, der skal være konsekvent og *“gå hele vejen”*. Dette fremgår tydeligt i følgende udsagn: *“Noget som du ikke nævner, det var sådan noget som vegetar og ikke-vegetar – sådan en eller anden form for økofeminisme, som vi har haft også... Og vi har haft temmelig mange maddiskussioner. Og det udspringer selvfølgelig af, at vi har haft sådan en eller anden ideologi om at køre den helt igennem”* (Interview med Opal). Citatet viser en forskydning fra at forstå mad som praktisk nødvendighed til at forstå mad som rammesættende handling. I Goffmans termer kan man sige, at det, der i en konventionel primærramme ville blive opfattet som en banal hverdagsaktivitet, i lejren gøres til en nøgleindikator for *“hvad der egentlig foregår”*. Politik som levet praksis (Goffman, 1974). Den gentagne insisteren på at *“køre den helt igennem”* synliggør, at hverdagslivet bruges til at stabilisere en bestemt definition

af situationen. Lejren fremstår således ikke blot som et sted, hvor man protesterer mod atomvåben, men som en social orden, hvor politiske værdier kontinuerligt skal kunne aflæses i det daglige. I forhold til Goffman er det afgørende, hvordan handlingerne udføres, så de kan genkendes som udtryk for den *“rigtige”* ramme. Maddiskussionerne fungerer dermed som en form for intern *frame maintenance* (Ibid.). Et arbejde med at fastholde rammen, så hverdagspraksisser ikke glider tilbage i en apolitisk forståelse. Hverdagslivet bliver dermed ikke en baggrund for protesten, men en primærramme, der producerer protestens troværdighed.

Materialet viser imidlertid også, at hverdagslivets politiske ramme ikke er givet på forhånd. Den kan vakle, og netop i disse øjeblikke bliver framing-processen synlig. Dette fremgår tydeligt i følgende passage: *“Vi følte os lidt tomme og overvejede, om det skulle blive ‘hverdag’ igen med oprydning og normalt dagligt lejliv. Heldigvis bestemte vi os for at rykke ind i en tipi for at snakke om aktionen, og om os selv”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1984)). Citatet kan læses som en klassisk Goffman-inspireret mikrosociologisk scene (Goffman, 1974, 12-13). Efter en intens aktion opstår et tomrum, hvor det er uklart, hvilken ramme der nu skal dominere. *“Hverdag igen”* fremstilles her som en risiko, hvis situationen redefineres som almindeligt lejliv med oprydning og rutiner, kan protestens intensitet og politiske mening opløses. Denne risiko håndteres gennem en bevidst re-framing, idet kvinderne rykker ind i tipien for at tale både *“om aktionen”* og *“om os selv”*.

Med Goffman kan dette forstås som backstage-arbejde, hvor deltagerne justerer og genforankrer den fælles definition af situationen (Goffman, 1974, s. 12-13). Tipien fungerer som et interaktionsrum, hvor rammen repareres. At samtalen omfatter både aktionen og kollektivet selv, viser, at rammen ikke alene vedrører strategisk planlægning, men også identitet og tilhørsforhold, hvem *“vi”* er, når aktionen er afsluttet. Hverdagslivets politiske ramme produceres her gennem kollektivt meningsarbejde, en proces, Goffman netop gør analytisk tilgængelig ved at vise, hvordan sociale verdener holdes sammen af fælles definitioner snarere end af indre essens (Ibid.).

En særlig stærk empirisk pointe er, at kvinderne aktivt placerer hverdagslige, hjemlige praksisser i direkte kontakt med et militariseret rum. Dette fremgår tydeligt i følgende citat: *“Vi slog os ned på en mark, der stødte op til hegnet. Vi tog kaffe, te, kager og slik frem og satte os til rette. Nogen gik hen og talte med vagterne, på kaffe og gammel dansk...”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 4/7-1984)). Den samme handling, at drikke kaffe, spise kage og småsnakke, kan i en konventionel primærramme forstås som *“hygge”* og socialt samvær. I denne kontekst omkodes handlingen

imidlertid til noget andet: en stille, men insisterende tilstedeværelse, der udfordrer militærets definitionsmagt over rummet. Det er analytisk væsentligt, at kvinderne *“sætter sig til rette”*. Kropsligt etablerer de en normalitet ved hegnet og gør det til en scene, hvor det militariserede rum ikke får lov til at bestemme interaktionens tone.

Samtalen med vagterne er særlig interessant i Goffmans forstand, fordi den synliggør *interaction order* i praksis (Goffman, 1974. s. 30). Kvinderne fremtvinger ikke en konfrontation, men etablerer en interaktionsform, hvor ansigt (face) kan opretholdes for begge parter. *“Kaffe og gammel dansk”* fungerer her som sociale ritualer, der muliggør relationel kontakt uden at acceptere militærets overhøjhed. Situationen omkodes symbolsk fra *“sikkerhed og afspærring”* til *“hverdagslig samtale”*. Dermed kæmper kvinderne ikke kun mod militæret med slogans, men mod militærets frame ved at etablere en alternativ fortolkningsramme i selve interaktionen. Hverdagslivet bliver her et politisk instrument, fordi det ændrer, hvad der kan siges, gøres og erfares ved hegnet.

Hverdagslivet fremstilles imidlertid ikke som harmonisk. Det er også et rum for normativ regulering og forhandling af ansvar. Dette kommer tydeligt til udtryk i følgende refleksion: *“Jeg ved godt at jeg ikke er nok med hensyn til tipistænger og brænde, men jeg prøver at opveje det med besværdelser, opvask og madlavning. Men det går jo ikke hvis allesammen gjorde sådan...”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 19/3-1985). Dette kan læses som et eksempel på, hvordan lejren opretholder en moralsk interaktionsorden (Goffman, 1974, s. 5). Medlemskab forudsætter, at man kan fremvise et legitimt bidrag til fællesskabet. Kvinden anerkender en norm (man skal bidrage til de tunge opgaver) og fremlægger samtidig en socialt acceptabel forklaring på, hvordan hun alligevel bidrager. Samtidig markerer hun grænsen for, hvornår denne undtagelse kan tolereres. Det afgørende er, at retfærdiggørelsen ikke alene handler om effektivitet, men om legitimitet. Hun demonstrerer, at hun forstår rammens krav og dermed kan bevare *face*. Hverdagslivet bliver således et kontinuerligt arbejde med at definere, hvad et *“rigtigt”* lejrmedlem er, en, der tager ansvar, om end på forskellige måder.

Endelig viser materialet, at hverdagslivets frame også producerer hierarkier, dog ikke formelle, men knyttet til tid, rytme og tilstedeværelse. Dette fremgår klart i følgende udsagn: *“Jeg ved ikke om det er forkert af mig at tænke på jer som gæster, det er jo vores allesammens lejr. Men jeg bor her virkelig og har gjort det et helt år og har en hverdagsrytme her”* (Dagbog 2, Ravnstrup Kvindefredslejr, 20/6-1985). Her anerkender kvinden først en egalitær ramme *“vores allesammens lejr”*, men introducerer

samtidig en differentiering mellem gæst og beboer. Med Goffman kan dette forstås som en kamp om definitionen af situationen og deltagelsens legitimitet (Goffman, 1974, s. 3). "Gæst" betegner midlertidighed og begrænset ansvar, mens "*beboer*" forbindes med varighed, rutine og forpligtelse. Hverdagsrytmen bliver dermed et kriterium for autoritet. Samtidig er udsagnet præget af forsigtighed, hvilket vidner om et omfattende face-work. Kvinden forsøger at fremføre en differentiering uden at udfordre lejrens egalitære selvforståelse og uden at skabe en åben "*scene disruption*" (Ibid.).

På tværs af citaterne viser analysen, at hverdagslivet i Ravnstrup Kvindefredslejr fungerer som et konstant arbejde med at definere situationen. Hverdagslige praksisser, mad, oprydning, kaffe, arbejdsdeling og rytme, er ikke blot nødvendigheder, men centrale midler til at producere og stabilisere den sociale og politiske orden, som lejren ønsker at repræsentere. Med Goffman kan dette forstås som en vedvarende framing-proces, hvor kvinderne både vedligeholder rammen internt gennem refleksion, ansvar og normer og forsøger at omkode rammen eksternt ved at nøgle hverdagslighed til modstand (Ibid.). Hverdagslivet fremstår dermed ikke som et supplement til protesten, men som den praksis, hvori protesten bliver genkendelig, legitim og vedvarende.

5.3.3 Politisk identitet

I Ravnstrup Kvindefredslejr udfoldes kvindernes politiske praksis ikke alene gennem konkrete protesthandling, men også gennem vedvarende fortolkninger af, hvem de er som politiske aktører, og hvorfor netop deres handleformer kan forstås som legitime. I dette afsnit analyseres, hvordan kvinderne konstruerede en politisk identitet, der både gav mening internt i lejren og legitimerede deres praksis i mødet med omverdenen. Med afsæt i Erving Goffmans begreb om framing forstås denne proces som en kontinuerlig rammesætning, hvor erfaringer, værdier og handlinger organiseres i meningsfulde fortolkningsrammer, der gør protesten forståelig og legitim, både for deltagerne selv og for eksterne modtagere (Goffman, 1974, s. 16).

Et centralt træk ved kvindernes politiske identitet er, at den ikke primært formuleres som tilknytning til en bestemt organisation eller fast ideologisk position, men snarere som en grundlæggende måde at være politisk i verden på. Dette kommer tydeligt til udtryk i refleksioner over aktivisme som noget, der indebærer personlig forandring, ansvar og risiko. En kvinde beskriver sin deltagelse således: "*Det var første gang, at jeg var aktiv på sådan en måde ... jeg ville risikere at blive anholdt ... altså jeg ville gå længere, end jeg har villet før*" (Interview med Opal). Citatet markerer et tydeligt brud

mellem et før og et nu og synliggør, hvordan politisk identitet her opstår gennem overskridelse. At være politisk aktiv defineres ikke alene som at have holdninger, men som villighed til at tage personlige risici. Identiteten som politisk aktør konstitueres her gennem handling og erfaring snarere end som noget givet på forhånd.

Denne selvforståelse forankres samtidig i en bredere normativ ramme, hvor kvindernes praksis positioneres som et alternativ til militarismens og patriarkatets rationalitet. I interne tekster opstilles en grundlæggende modsætning: *“Der er den destruktive logik og den livsbekræftende logik ... vi sidder her i levende liv med vores levende logik”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 11/4-1985). Her etableres en klar moralsk og politisk distinktion mellem *“dem”* og *“os”*. Kvinderne fremstiller sig som bærere af en *“livsbekræftende logik”*, der står i opposition til en destruktiv orden. Denne framing fungerer både identitetsskabende og legitimerende ved at fremstille kvindernes praksis som et nødvendigt korrektiv til eksisterende magtstrukturer. Ifølge Goffman organiserer denne rammesætning erfaringer og handlinger i en sammenhængende moralsk fortolkningsramme, hvori deltagelsen kan fremstå meningsfuld og legitim (Goffman, 1974, s. 13).

Den politiske identitet, der formes i materialet, er samtidig tæt knyttet til køn. Ravnstrup Kvindefredslejr begrundes ikke udelukkende strategisk, men også gennem erfaringer med utryghed, marginalisering og vold. I refleksioner over, hvorfor lejren netop er en kvindelejr, peges der på sammenhænge mellem vold mod kvinder og militær vold samt på behovet for rum, hvor kvinder *“får mere plads”* og *“føler sig tryggere”* (Referat fra kvindefredslejr møde d. 7-8. april, 1984). Denne argumentation fungerer som en diagnostisk framing, hvor kønnede erfaringer anvendes til at definere både problemets karakter og protestens legitimitet (Goffman, 1974, s.). Kvinderne konstruerer dermed sig selv som politiske subjekter med særlig erfaring og indsigt i militarismens konsekvenser, hvilket samtidig etablerer en form for moralsk autoritet.

Politisk identitet kommer også til udtryk i et stærkt commitment til lejren som livsform snarere end som midlertidig aktion. En dagbogsnote formulerer dette tydeligt: *“I’ll stay here forever if I have to, to keep it going. I believe in it”* (Dagbog 2, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1985). Her forbindes ophold, udholdenhed og tro direkte med politisk mening. At blive i lejren, selv når hverdagen tager over, og de spektakulære aktioner aftager, gøres til en politisk handling i sig selv. Lejren forstås dermed ikke blot som ramme for protest, men som en konkret realisering af en alternativ politisk orden, der skal

leves og vedligeholdes. Identitet knyttes her til varighed og praksis snarere end til enkeltstående handlinger.

Samtidig viser materialet, at denne identitet ikke står i modsætning til strategisk tænkning, men tværtimod omsættes i systematisk framing-arbejde. I mødeopsamlinger og diskussionspapirer arbejdes der med målgrupper, budskaber og legitimeringsstrategier. Her operationaliseres den politiske identitet gennem rammer, der skal gøre lejrens praksis forståelig for "*dem der vakler*", snarere end for magthavere som "*Engel og Schlüter*" (*Referat af møde om kvindefredslejr, 2/3-1984*). Identiteten som alternativ politisk aktør oversættes således til konkrete fortolkningsrammer, der forbinder moralsk selvforståelse med mobiliseringsstrategi (Goffman, 1974, s. 12-13).

Samlet set viser analysen, at kvinderne i Ravnstrup Kvindefredslejr forstod og legitimerede deres praksis gennem en tæt sammenvævning af politisk identitet og framing. Identiteten som politisk aktør produceres gennem refleksion, handling, kønnede erfaringer og vedvarende hverdagsliv, mens framing fungerer som det redskab, hvormed denne identitet gøres meningsfuld, sammenhængende og legitim, både internt i kollektivet og i mødet med omverdenen. Kvindefredslejren fremstår dermed ikke blot som protest mod militarisme, men som et forsøg på at etablere og fastholde en anden måde at være politisk subjekt på.

5.3.4 Konflikt og opposition

I kvindernes egne beskrivelser af Ravnstrup Kvindefredslejr fremstår konflikt ikke som en afvigelse fra lejrens politiske projekt, men som en integreret del af det sociale og politiske liv i lejren. Med afsæt i Erving Goffmans begreber om framing og interaktionsorden kan de interne uenigheder analyseres som løbende forhandlinger af, hvad der foregår, hvad der er på spil, og hvordan man legitimt kan handle i fællesskabet (Goffman, 1974, s. 33). Konflikt bliver her ikke et tegn på opløsning, men en central mekanisme, hvorigennem lejrens politiske mening og sociale orden kontinuerligt produceres.

Et centralt sted, hvor denne konflikt træder tydeligt frem, er i kvindernes refleksioner over, hvorfor lejren overhovedet er en kvindefredslejr. I et internt pjecemateriale formuleres det således: "*Vi snakkede i grupperne om vores personlige udgangspunkt for at ville lave en kvindefredslejr, og fandt ud af, at vi lægger hovedvægten forskellige steder – for nogen er fredsarbejdet det vigtige, og de vælger at være sammen med kvinder fordi de får mere plads, føler sig tryggere, tør mere, andre ser*

en sammenhæng mellem vold mod kvinder og militærets vold (sexisme og militarisme)” (Referat kvindefredslejr møde d. 8-9. april, 1984) Citatet er centralt, fordi det synliggør, at lejren ikke hviler på én entydig fortolkningsramme, men på flere samtidige frames. Med Goffmans terminologi kan dette forstås som en situation, hvor deltagerne deler den overordnede ramme “*vi laver en kvindefredslejr*”, men er uenige om dens konkrete indhold og normative implikationer (Goffman, 1974, s.). Konflikten handler således ikke om lejrens eksistensberettigelse, men om, hvordan dens politiske mening skal forstås, prioriteres og leves i praksis. Oppositionen opstår dermed inden for rammen snarere end imod den.

Denne manglende entydighed skaber rum for politisk pluralitet, men indebærer samtidig affektive og interaktionelle spændinger. Dette bliver tydeligt i dagbogsnotater, hvor uenighed opleves som følelsesmæssigt belastende. En kvinde skriver: “*Jeg er så træt af det. Jeg hører ikke min irritation og afsky slå for meget igennem. Og jeg føler stadig ikke, at jeg kan tale godt nok mine meninger, min sag, min tro.*” (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 15/12-1984) Her fremstår konflikten ikke blot som ideologisk uenighed, men som en udfordring af individets position i interaktionsordenen. Med Goffman kan dette læses som en kamp om face, hvor muligheden for at fremstå som legitim politisk aktør opleves som truet (Goffman, 1967, s. 66). Kvinden oplever, at hendes mulighed for at fremstå som et legitimt politisk subjekt er truet, fordi hendes holdninger ikke opleves som tilstrækkeligt anerkendt eller hørbare. Samtidig viser citatet, hvordan lejren fungerer som et rum, hvor politisk identitet ikke er givet på forhånd, men kontinuerligt skal fremføres, forsvares og genforhandles i mødet med andre. Konflikten bliver således et sted, hvor grænserne for legitim politisk deltagelse testes og forhandles.

Konfliktens organisatoriske og normative dimension bliver særligt tydelig i diskussionerne om mænds tilstedeværelse i lejren. I et internt dokument stilles spørgsmålet direkte: “*Hvordan skal vi forholde os til mænd, der vil besøge lejren? Der var mange af os, der ikke havde lyst til at der kom mænd på selve lejren, men vi syntes samtidig, at det var vigtigt at have kontakt udadtil*” (Referat kvindefredslejr møde d. 7-8. april, 1984). Citatet synliggør en klar spænding mellem to konkurrerende frames. Lejren som et beskyttet kvindeligt rum og lejren som en politisk aktør i dialog med omverdenen. Konflikten løses ikke gennem fuld konsensus, men gennem en praktisk omorganisering af lejrens rum, hvor mænd gives adgang til bestemte zoner, men ikke til lejren som helhed. Set med Goffman kan dette forstås som en omstrukturering af interaktionsordenen, hvor forskellige sociale situationer reguleres af forskellige normative regler (Goffman, 1974, s. 13).

Oppositionen bliver her produktiv. Den fører ikke til opløsning af fællesskabet, men til etableringen af nye, differentierede ordener, der gør det muligt at balancere beskyttelse og åbenhed.

Samlet set viser analysen, at konflikt og opposition i Ravnstrup Kvindefredslejr ikke blot er uundgåelige, men konstituerende for den politiske praksis. Gennem løbende forhandlinger af fortolkningsrammer, legitime positioner og sociale grænser produceres en politisk orden præget af ustabilitet og foranderlighed (Ibid.). I stedet for at neutralisere uenighed bliver konflikt en måde, hvorpå kvinderne aktivt former og genforhandler betydningen af fællesskab, køn og politisk handling.

5.3.5 Kvindefredslejr som politisk rum

I Ravnstrup Kvindefredslejr blev politik ikke alene forstået som protesthandling rettet mod militære installationer eller statslige aktører, men som noget, der blev produceret gennem selve etableringen og opretholdelsen af lejren som socialt og materielt rum. Med afsæt i Erving Goffmans begreb om framing kan kvindelejren analyseres som et politisk rum, der fungerede som en alternativ definitionsramme for, hvad politik er, hvor den foregår, og hvem der har autoritet til at udøve den (Ibid.). Lejren udgjorde således ikke blot scenen for politisk handling, men var i sig selv en central del af den politiske praksis.

Et gennemgående træk i det interne kildemateriale er, at kvinderne eksplicit forstår lejren som mere end en midlertidig protestform. Dette formuleres klart i følgende dagbogsnotits: *“Nu er det dagligdag og næsten ingen aktioner, men det gør heller ikke noget, lejren er i sig selv en aktion”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 19/3-1985). Citatet er her centralt, fordi det viser, hvordan lejren frames som politisk handling uafhængigt af spektakulære eller konfrontatoriske begivenheder. Med Goffman kan dette læses som en bevidst omkodning (keying) af situationen (Goffman, 1974). Med Goffman kan dette læses som en bevidst omkodning (keying) af situationen, hvor fravær af aktion redefineres som fortsat politisk praksis (Ibid.). Hverdagen i lejren bliver dermed ikke et tegn på afpolitisering, men tværtimod selve betingelsen for protestens varighed. Politik forstås her som tilstedeværelse, gentagelse og udholdenhed snarere end som enkeltstående begivenheder.

Denne forståelse af lejren som politisk rum forstærkes i refleksioner over forandringen fra sommerens mere midlertidige lejr til en mere permanent livsform. En kvinde skriver: *“Lejren har ændret sig meget fra den muntre sommerferielejr der var her i sommer, til det hjem den nu er for nogle (få) kvinder...”* ((Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 19/3-1985). Her etableres en kontrast mellem

lejren som midlertidigt opholdssted og lejren som hjem. Dette peger på en forskydning i lejrens politiske karakter. Fra et sted, man besøger, til et sted, man bor. Med Goffman kan dette forstås som en ændring i situationens primærramme (Goffman, 1974, s. 13). Hvor sommerlejren kan læses som en midlertidig politisk scene, etableres der her en mere stabil interaktionsorden, hvor politisk engagement knyttes til hverdagsrytme, forpligtelse og kontinuerlig tilstedeværelse. Lejren bliver et politisk rum netop ved at overskride skellet mellem privat og offentligt. Det hjemlige og dagligdags gøres til bærende elementer i en politisk praksis.

Denne rumlige og sociale omkodning er tæt forbundet med en eksplicit opposition til den militariserede samfundslogik, som lejren placerer sig overfor. I et længere refleksivt notat opstilles en grundlæggende modsætning: *“Der er den mistroiske og destruktive logik, og der er den tillidsfulde, livsbekræftende, skabende, levende... Den samme logik som gør, at markerne skal sprøjtes, der skal oprustes, føres krig, spærres folk inde i fængsler og sindssygehospitaller”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 11/4-1985). Citatet fungerer som en eksplicit framing af lejren som et alternativt politisk rum, der udfordrer en bredere samfundsmæssig rationalitet. Lejren positioneres som bærer af en anden logik, en *“levende logik”*, der står i opposition til statens og militærets orden. Med Goffman kan dette læses som etableringen af en konkurrerende primærramme, hvor kvinderne ikke blot udfordrer specifikke politiske beslutninger, men selve den måde politisk rationalitet defineres på (Goffman, 1974). Lejren bliver her et sted, hvor alternative forståelser af magt, ansvar og liv gøres konkrete gennem levet praksis.

At denne alternative logik ikke blot er abstrakt, men kropsligt og materielt forankret, fremgår tydeligt af beskrivelserne af hverdagslige handlinger i direkte kontakt med militært rum. I en dagbog beskrives en situation, hvor kvinderne slår sig ned ved hegnet til militærområdet med kaffe og kager, som også er nævnt i afsnit 5.3.2. (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 4/7-1984). Handlingen er analytisk vigtig, fordi den viser, hvordan lejrens praksisser strækker sig ud i det omgivende rum og udfordrer militærets definitionsmagt. Med Goffman kan dette forstås som en kamp om situationens ramme (Ibid.). Militæret definerer området som sikkerhedszone, mens kvinderne gennem hverdagslige ritualer forsøger at omkode stedet som et socialt og relationelt rum. Lejrens politiske karakter opstår således ikke alene i opposition, men i evnen til at etablere alternative interaktionsordener i mødet med magtens institutioner.

Det politiske rum, som lejren udgør, er imidlertid ikke harmonisk eller konfliktfrit. Tværtimod viser materialet, at lejren kontinuerligt må forhandles og opretholdes gennem interne diskussioner om ansvar, deltagelse og bidrag. En kvinde skriver: *“Jeg ved godt at jeg ikke er nok med hensyn til tipistænger og brænde, men jeg prøver at opveje det med besværdelser, opvask og madlavning. Men det går jo ikke hvis allesammen gjorde sådan...”* Dette illustrerer, hvordan det politiske rum også er et normativt rum, hvor legitimitet produceres gennem bidrag til fællesskabet. Med Goffman kan dette læses som face-work (Goffman, 1967, s.66). Kvinden anerkender de implicite normer for deltagelse og forsøger at bevare sin position som legitim deltager ved at forklare og retfærdiggøre sin praksis. Lejren fungerer her som et politisk rum, fordi deltagelse ikke blot handler om ideologisk tilslutning, men om synlig, kropslig og anerkendt praksis i hverdagen.

En refleksion over forskellen mellem beboere og gæster viser, hvordan varighed og hverdagsrytme fungerer som legitimerende kriterier for politisk autoritet i lejren. Selvom lejren ideologisk fremstilles som fælles og egalitær, opstår der i praksis differentierede positioner knyttet til kontinuerlig tilstedeværelse. Med Goffman kan dette forstås som en kamp om definitionsretten og deltagelsens legitimitet (Goffman, 1974). Samtidig peger formuleringernes forsigtighed på det omfattende face-work, der er nødvendigt for at etablere sådanne skel uden at underminere lejrens egalitære selvforståelse (Goffman, 1967).

Samlet set viser analysen, at Ravnstrup Kvindefredslejr fungerede som et politisk rum, hvor politik blev produceret gennem rumlig organisering, hverdagsliv, normativ regulering og opposition til dominerende samfundslogikker. Med Goffman kan lejren forstås som en vedvarende framing-proces, hvor kvinderne kontinuerligt definerede, hvad der kunne tælle som legitim politisk handling (Goffman, 1974, s.). Lejren fremstår dermed ikke blot som et middel til protest, men som et forsøg på at etablere og leve i en alternativ politisk orden, hvor politik blev gjort konkret, relationel og kropsligt forankret.

Delkonklusion

Analysen i kapitel 5.3 har vist, at kvinderne i Ravnstrup Kvindefredslejr aktivt forstod og legitimerede deres praksis gennem en vedvarende framing af protest, hverdagsliv, politisk identitet, konflikt og rum. Med afsæt i Erving Goffmans begreber fremstår lejrens politiske praksis ikke som givet på forhånd, men som noget, der kontinuerligt blev produceret gennem fortolkningsarbejde, hvor

kvinderne definerede, hvad der foregik, hvad der kunne tælle som politisk handling, og hvem der havde legitimitet til at handle.

Protest blev ikke forstået som enkeltstående aktioner, men som en meningsramme, der gjorde handlinger moralsk nødvendige, kønnet virkningsfulde og politisk adresserede. Hverdagslivet fungerede som en primær politisk ramme, hvor værdier skulle leves og gøres genkendelige i daglige praksisser, og hvor rammen konstant måtte vedligeholdes. Den politiske identitet, kvinderne konstruerede, var tæt forbundet med risiko, udholdenhed og kønnede erfaringer og blev løbende omsat i strategisk framing rettet mod både interne og eksterne modtagere. Konflikt og opposition fremstod ikke som afvigelser, men som konstituerende elementer, hvor lejrens fortolkningsrammer, grænser og positioner forhandlede. Endelig fungerede lejren selv som et politisk rum, hvor politik blev gjort konkret gennem tilstedeværelse, rumlig organisering og levet praksis.

5.4 Organisering og ressourcer

I de foregående analyser er Ravnstrup Kvindefredslejr blevet undersøgt som en alternativ politisk praksis, hvor køn, protest og politisk tilstedeværelse blev produceret gennem performative handlinger og løbende fortolkningsarbejde. Dette kapitel retter blikket mod de mere strukturelle og materielle betingelser, der gjorde denne praksis mulig over tid.

Med afsæt i McCarthy og Zalds resource mobilization-teori analyseres, hvordan organisering og forskellige typer ressourcer – organisatoriske, materielle, sociale, emotionelle og kommunikative – blev mobiliseret, fordelt og vedligeholdt i lejren (McCarthy & Zald, 1977: 1217-1218.). Kapitlet viser, at lejrens politiske praksis ikke alene beroede på ideologisk overbevisning eller symbolsk modstand, men på en kontinuerlig indsats for at skabe bæredygtige infrastrukturer, der understøttede deltagelse, sammenhængskraft og vedvarende mobilisering. Fokus flyttes dermed fra handlinger og fortolkninger til de konkrete mulighedsbetingelser, der gjorde protesten organisatorisk og praktisk mulig.

5.4.1 Organisering og beslutningsprocesser

I dette afsnit analyseres organisering og beslutningsprocesser i Ravnstrup Kvindefredslejr som centrale mulighedsbetingelser for lejrens kollektive politiske praksis. Med afsæt i resource mobilization-teori (McCarthy & Zald, 1977) forstås organisering her ikke blot som praktisk koordinering, men som en løbende proces, hvor ressourcer prioriteres, beskyttes og omsættes til kollektiv handlekraft. Hvor de foregående analyser har fokuseret på politisk mening og køn, retter dette afsnit blikket mod, hvordan praksisserne gøres organisatorisk mulige over tid.

Et gennemgående træk i materialet er, at politiske ambitioner kontinuerligt vurderes i forhold til lejrens samlede ressourcemæssige kapacitet. Dette kommer tydeligt til udtryk i overvejelserne om etableringen af en mobil fredslejr, som beskrives som politisk ønskværdig, men organisatorisk urealiserbar på det givne tidspunkt: *“Mobil fredslejr, alle synes det er en god idé, men at vi hverken har økonomiske eller psykiske ressourcer denne sommer...”* (Brev til støttemedlemmer den 20. marts 1985). Citatet viser, at mobilisering ikke alene afhænger af fælles politisk overbevisning, men af adgang til både materielle og emotionelle ressourcer. At *“psykiske ressourcer”* eksplicit nævnes som begrænsende faktor, synliggør følelsesmæssigt overskud som en central, men ofte underbelyst, forudsætning for kollektiv handling. Set gennem resource mobilization-teori kan beslutningen forstås som et strategisk valg, hvor handlingsrepertoiret midlertidigt indskrænkes for at sikre organisatorisk bæredygtighed frem for kortsigtet ekspansion (McCarthy & Zald, 1977, s. 1230).

Den samme opmærksomhed på bæredygtighed genfindes i organiseringen af lejrens hverdagsliv, hvor praktiske opgaver systematiseres gennem rutiner og arbejdsdeling. I de håndskrevne notater understreges det, at: *“det praktiske må kunne ordnes uden at sætte navne på”*, og at arbejdsindsatsen højst bør udgøre *“en halv times arbejde pr. kvinde hver dag”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1/7-1984). Disse formuleringer peger på en bevidst anti-hierarkisk organiseringslogik, hvor arbejdet søges af-personaliseret og ligeligt fordelt for at undgå, at bestemte personer opnår særlig autoritet. Set med Goffman kan denne organisering forstås som en måde at stabilisere interaktionsordenen på gennem forudsigelige rammer for deltagelse og ansvar. Samtidig peger organiseringen på, hvordan omsorg, orden og vedligeholdelse gøres politisk betydningsfulde gennem kollektiv praksis.

Materialet viser imidlertid også, at lejrens anti-hierarkiske idealer havde organisatoriske omkostninger. I interviewmaterialet beskrives en praksis, hvor konflikter ofte blev udskudt, idet der

ikke fandtes klare autoriteter til at træffe afgørelser. Konflikter “*skubbes*” videre, og uenigheder forbliver uløste, hvilket peger på en spænding mellem konsensus som norm og beslutningskapacitet som organisatorisk ressource (Interview med Opal). Set gennem et resource mobilization-perspektiv fremstår konsensusprocesser som ressourcekrævende, idet de forudsætter tid, emotionelt arbejde og kontinuerlig deltagelse (McCarthy & Zald, 1977, s. 1221-1223.). Når disse ressourcer bliver knappe, kan de samme beslutningsformer, der ideologisk er tænkt som inkluderende og demokratiske, fungere som begrænsninger for kollektiv handlekraft. Supplerende kan Goffmans begreb om face-work bidrage til at forstå konfliktundgåelsen som en strategi til at bevare fællesskabets sammenhæng, selvom konsekvensen kan være reduceret organisatorisk effektivitet

Et centralt eksempel på, hvordan organisatoriske beslutninger aktivt styrkede lejrens mobiliseringskapacitet, findes i beslutningen om kollektiv risikodeling: “*BØDER. Landsmødet besluttede at bøder og sagsomkostninger fra nu af, altid betales af fællesskassen*” (Brev til støttemedlem, den 20. marts 1985) Denne beslutning institutionaliserer solidaritet gennem en konkret økonomisk mekanisme og reducerer de individuelle omkostninger ved deltagelse i civil ulydighed. I resource mobilization-termer udvider dette bevægelsens handlingsrepertoire ved at sikre, at økonomiske sanktioner ikke afholder enkelte kvinder fra at deltage. Samtidig materialiserer beslutningen et kollektivt ansvar, hvor konsekvenser ved deltagelse bæres fælles. Fællesskassen fungerer dermed ikke blot som økonomisk ressource, men som en organisatorisk teknologi, der omsætter værdier om fællesskab og gensidig forpligtelse til praksis.

Endelig viser materialet, at organisering og beslutningsprocesser fungerede som redskaber til at regulere deltagelse og opretholde lejrens kønnede karakter. Det formuleres eksplicit, at “*Kvinder er med i lejren. Mænd er gæster og er som sådan ikke med i lejren*” (Praktisk bog), ligesom mænds adgang begrænses til bestemte områder. Disse regler etablerer klare grænser mellem medlemmer og gæster og organiserer lejrens rum på en måde, der beskytter et kvindepolitisk fællesskab. I forhold til Goffman skabes der en differentiering mellem interne og eksterne interaktionsrum (Goffman, 1959, s.), mens Butlers begreb om regulering gør det muligt at analysere køn som noget, der ikke blot italesættes, men håndhæves gennem organisatoriske praksisser. Set med resource mobilization-teori kan denne grænsedragning samtidig forstås som en strategisk ressource, der sikrer de sociale og emotionelle betingelser, som anses for nødvendige for lejrens fortsatte funktion (McCarthy & Zald, 1977, s. 1227-1228).

Samlet viser analysen, at organisering og beslutningsprocesser i Ravnstrup Kvindefredslejr udgjorde en central politisk praksis i sig selv. Gennem løbende justeringer af ambitioner, rutinisering af hverdagsarbejde, håndtering af konflikt, institutionalisering af solidaritet og regulering af deltagelse blev lejrens mobiliseringskapacitet kontinuerligt produceret og forhandlet. Organisering fremstår dermed ikke som et neutralt bagtæppe for protesten, men som en aktiv betingelse for, hvad der kunne gøres politisk i praksis, og som et afgørende led i lejrens evne til at opretholde sig over tid.

5.4.2 Materielle ressourcer

I denne delanalyse undersøges, hvordan materielle ressourcer ikke blot udgjorde en baggrund for Ravnstrup Kvindefredslejr, men fungerede som en infrastrukturel forudsætning for lejrens alternative politiske praksis. Med resource-mobilization som analytisk optik forstås ressourcer ikke som *“hjælpemidler”* ved siden af politikken, men som det materielle grundlag, hvorigennem protesten kunne stabiliseres og opretholdes over tid (McCarthy & Zald, 1977, s.1233). Pointen er, at lejrens mulighed for at være en vedvarende politisk tilstedeværelse afhang af, at økonomi, forsyning og vedligeholdelse kontinuerligt blev produceret, fordelt og legitimeret.

Et centralt citat etablerer lejrens materielle logik som både knaphed og disciplin: *“Kvinderne førte lejren på et så lavt økonomisk niveau som muligt... Alle pengene blev lagt i en fælles kasse”* (Opgave om lejren ved Ravnstrup, s. 3). Dette peger på to centrale forhold. For det første konstrueres økonomien som et bevidst valgt niveau *“så lavt... som muligt”* (Ibid.), hvilket gør knaphed til en normativ praksis snarere end et rent vilkår. Økonomisk askese kan dermed læses som en del af lejrens alternative politik. Et forsøg på at leve på siden af dominerende økonomiske strukturer og samtidig minimere afhængighed. For det andet indikerer etableringen af en fælles kasse en kollektiv økonomisk organisering, hvor ressourcer abstraheres fra individuelt ejerskab og omfordeles til fælles behov. Den materielle reproduktion af lejren bliver derved et kollektivt anliggende, hvor bevægelsens egalitære idealer materialiseres i måden, økonomiske midler cirkulerer på.

Materialet angiver desuden, at flere deltagere modtog bistandshjælp, og at lejren fik støtte fra forskellige organisationer (Ibid.). Materielt set betyder dette, at protestens mulighedsbetingelser ikke udelukkende var interne, men delvist forankret i eksterne institutionelle og organisatoriske ressourcer. I et resource mobilization-perspektiv er dette karakteristisk for sociale bevægelser, hvis kapacitet ofte afhænger af adgang til ressourcer uden for den umiddelbare deltagerkreds. Samtidig peger materialet

på en grundlæggende dobbelthed. Lejren fremstillede sig som alternativ, men dens varighed blev understøttet af både velfærdsstatens ydelser og civilsamfundets fondsmidler. Den alternative praksis fremstår dermed ikke som løsrevet fra det omgivende samfund, men som indlejret i eksisterende ressourcereger, hvilket kan skabe spændinger mellem autonomi og afhængighed.

Økonomi blev endvidere gjort til en eksplicit mobiliseringsstrategi: *“Landsmødet besluttede at iværksætte en landsomfattende indsamling for at skaffe penge til bøder og sagsomkostningerne... Støttebidrag kan indsættes på giro..., Kvindefredslejren (..)”* (Brev til støttemedlemmer den 20. marts, 1985) Her er det afgørende, at økonomien ikke blot er til stede som baggrund, men aktivt produceres gennem kollektiv mobilisering. Henvisningen til landsmødet markerer en beslutningsarena, hvor økonomi gøres til et strategisk anliggende, mens giro-ordningen peger på en institutionaliseret infrastruktur, der muliggør indsamling fra en bred offentlighed. På denne måde udvides protestens rækkevidde ved at oversætte sympati til konkrete, administrerbare bidrag. Samtidig fremgår det, at midlerne primært skal dække bøder og sagsomkostninger, hvilket synliggør repressionens materielle dimension. Statslige sanktioner gør økonomi til en overlevelsesbetingelse for protesten. Ressourcemobilisering fungerer her som et forsøg på at neutralisere repressiv omkostningsproduktion og dermed opretholde politisk handleevne trods juridisk og økonomisk pres.

I lejren var materielle ressourcer imidlertid ikke begrænset til penge, men omfattede også administrativ kapacitet: *“Økonomi – [navn] står for økonomien... oprettet en girokonto og en støttekreds... søgt ca. 45 fonde...”* (Referat fra kvindefredslejr møde d. 7-8. april, 1984). Dette citat underminerer en romantiseret forestilling om lejren som uformel og spontant organiseret. Der foregår en tydelig funktionsopdeling, som minder om organisatoriske roller i mere formaliserede bevægelser. Dette peger på en intern spænding mellem idealer om anti-hierarki og behovet for administrativ rationalitet. Oprettelsen af girokonto, støttekreds og fondsansøgninger viser, at vedvarende mobilisering forudsætter en vis grad af professionalisering. Den alternative politiske praksis fremstår dermed ikke som et rent symbolsk brud, men som et pragmatisk projekt, der må forhandle med de ressource teknologier, som det omgivende samfund stiller til rådighed.

Et yderligere citat konkretiserer protest som logistisk praksis: *“Fredsgruppen har sendt dem en ønskeseddel: tørt brænde, tæpper... batterier... væger...”* (Brev til støttemedlem, den 30/12-1984). Det centrale er ikke blot listen som sådan, men hvad den synliggør, at lejrens politiske tilstedeværelse kræver et kontinuerligt flow af basale fornødenheder. Dette forskyder forståelsen af mobilisering fra

en begivenhed til en form for hverdagsreproduktion, hvor varme, lys, tørhed og sikkerhed bliver politisk relevante, fordi de muliggør fortsat ophold og synlighed. Materielle ressourcer knyttes her tæt til vedligeholdelses- og omsorgsorienteret arbejde, som ofte undervurderes i proteststudier, men som i praksis er en forudsætning for, at synlige protesthandlinger kan finde sted.

Samlet set viser analysen, at materielle ressourcer i Ravnstrup Kvindefredslejr ikke blot understøttede protesten, men konstituerede dens mulighedsbetingelser. Ressourcer mobiliseredes gennem velfærdsstat, fonde, støttekredse og netværk; de blev forvaltet gennem fælles kasse, administrativ kapacitet og logistisk koordinering; og de omsattes i en vedvarende materiel praksis, der gjorde det muligt at blive i lejren trods kulde, sanktioner og knaphed. Dermed fremstår lejrens alternative politiske praksis som en praksis, der kontinuerligt må forhandle mellem idealer om autonomi og nødvendigheden af økonomisk og materiel infrastruktur, en spænding, der åbner direkte ind i den efterfølgende analyse af, hvordan kvinderne selv forstod og legitimerede deres praksis.

5.4.3 Sociale ressourcer

I denne delanalyse undersøges, hvordan sociale ressourcer udgjorde en central forudsætning for Ravnstrup Kvindefredslejrns evne til at opretholde sig som kollektiv protestform over tid. Med afsæt i ressource mobilization-teori forstås sociale ressourcer ikke blot som venskaber eller generel sympati, men som operationelle relationer, der muliggør mobilisering, deltagelse og vedvarende kollektiv handling. Analysen viser, at lejrens politiske praksis i høj grad beroede på opbygningen og vedligeholdelsen af et distribueret netværk af personer, støttegrupper og kontaktpunkter, der gjorde bevægelsen større end de kvinder, der fysisk opholdt sig i lejren.

Et centralt citat viser, hvordan mobilisering blev organiseret gennem konkrete, personbårne forbindelser: *“Kaja [navn] fra SF i Fredericia ... til ‘sætte højt i gang’ evt. fællestransport. Marie Jessen fra Tønder ... vil kontakte Gertrud Hoffmann + Ingrid ... på Kvindehøjskolen m.h.t. på at arrangere fælles transport. Hun bruger også vores pressemeddelelse lokalt og sætter sit eget navn under og tlf.nr., så folk kan kontakte hende”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1984) Det er afgørende, at mobilisering her ikke foregår gennem en central organisation, men gennem enkeltpersoner, der fungerer som lokale knudepunkter. Sociale ressourcer fremstår dermed ikke som abstrakte netværk, men som konkret relationel kapacitet, hvor ansvar, tillid og tilgængelighed er knyttet til navngivne aktører (McCarthy & Zald, 1977, s. 1238). At sætte sit eget navn og

telefonnummer under en pressemeddelelse reducerer afstanden mellem bevægelsen og potentielle deltagere og gør mobilisering personlig frem for institutionel. I resource mobilization-termer kan dette forstås som en decentral mobiliseringsform, hvor bevægelsens handlekraft afhænger af evnen til at aktivere relationer på tværs af geografiske og organisatoriske kontekster(Ibid.). Den sociale ressource ligger således i forbindelsen mellem lokale miljøer og lejren, hvor sympati kan omsættes til konkret deltagelse.

Lejrens sociale bæreevne fremgår også af beskrivelserne af dens sammensætning over tid. Et dagbogsnotat konstaterer: *“Forresten, vi er stadig 8–9 faste i lejren, og der kommer af og til kvinder og bliver et par dage, selv om det er vinter”* (Brev til støttemedlem, den 24/1-1985). Citatet synliggør en dobbelt social struktur bestående af en stabil kerne af faste deltagere og en cirkulerende periferi af kortvarige deltagere. Set gennem resource mobilization-teori viser dette, at vedvarende mobilisering ikke nødvendigvis forudsætter permanent deltagelse fra alle, men kan opretholdes gennem en kombination af kontinuitet og udskiftning. Deltagelse bliver her i sig selv en ressource, ikke kun som arbejdskraft, men som synlighed, legitimitet og social energi. At der fortsat var kvinder, selv under vanskelige vinterforhold, fungerer som et tegn på bevægelsens sociale bæreevne og understøtter dens fortsatte eksistens som kollektiv politisk praksis.

Lejrens sociale ressourcer manifesterer sig endvidere tydeligt i relationen til omverdenen. Dette fremgår af følgende notat: *“Medierne har betydet, at vi har fået mange flere besøg, støttebreve og gaver end vi plejer ... fået brænde, lånt en stor flækøks og fået tonsvis af hjemmebagt brød”* (Brev til støttemedlem, 24/1-1985). Selvom citatet nævner materielle goder, er den analytiske pointe her ikke forsyningen i sig selv, men den relationelle opbakning, som gaverne og besøgene repræsenterer. Støttebreve, besøg og gaver fungerer som materialiserede tegn på solidaritet og indskrives i et bredere moralsk og politisk fællesskab. Sociale ressourcer gør det dermed muligt for personer, der ikke er fysisk til stede i lejren, at bidrage aktivt til protestens opretholdelse. I RM-termer udvides kollektivet ud over lejrens rumlige grænser, og bevægelsens mobiliseringskapacitet bliver afhængig af et netværk af sympatisører, der løbende bekræfter lejrens legitimitet gennem handling (McCarthy & Zald, 1977, s. 1240).

De sociale ressourcer akkumuleres desuden over tid gennem fælles erfaringer og udholdenhed. Dette fremgår af følgende formulering: *“Lejren har overvintret, og kvinderne har klaret livet der under de primitive forhold ... nu er foråret ... med fornyede aktiviteter ... den første større samlede aktion”*

(*Brev til FMK, d. 26/2-1984*). Her fungerer overvintringen ikke blot som en konstatering af vanskelige materielle vilkår, men som en social præstation, der opbygger mobiliseringskapital. At have klaret vinteren sammen fremstilles som et kollektivt bevis på sammenhængskraft og vedholdenhed, hvilket legitimerer og muliggør større fælles aktioner senere. Sociale ressourcer fremstår således som historiske og processuelle. De opbygges gennem fælles erfaringer og kan omsættes til politisk handlekraft over tid (McCarthy & Zald, 1977, s. 1227) .

Samlet set viser analysen, at sociale ressourcer udgjorde en afgørende dimension af Ravnstrup Kvindefredslejrers mobiliseringskapacitet. Gennem personbårne netværk, en kombination af stabil kerne og cirkulerende deltagelse, ekstern opbakning og fælles erfaringer blev lejren i stand til at opretholde sig som kollektiv protestform over tid. Samtidig peger materialet på, at denne relationelle infrastruktur er skrøbelig og forudsætter kontinuerlig vedligeholdelse. Dermed understreger delanalysen, at alternativ politisk praksis ikke blot er et spørgsmål om ideologi, men om evnen til at skabe og fastholde sociale relationer, der gør kollektiv handling mulig, en pointe, der danner et naturligt afsæt for den efterfølgende analyse af emotionelle ressourcer og deres betydning for mobiliseringens varighed.

5.4.4 Emotionelle ressourcer

Denne delanalyse undersøger, hvordan emotionelle ressourcer fungerede som en særskilt og nødvendig dimension af organisering og ressourcemobilisering i Ravnstrup Kvindefredslejr. Inden for resource mobilization-teori er udfordringen ikke alene at skaffe økonomiske, materielle og sociale ressourcer, men at opretholde deltagelse, sammenhængskraft og organisatorisk kapacitet over tid. Emotionelle ressourcer bliver her analytisk centrale, fordi de reducerer belastning, stabiliserer motivation og muliggør håndtering af konflikter, og dermed fungerer som en form for mobiliseringsbærekraft, der understøtter lejrens fortsatte eksistens.

Materialet viser tydeligt, at mobilisering medførte emotionelle omkostninger, som udgjorde et organisatorisk problem i sig selv. Et dagbogsnotat beskriver de følelsesmæssige friktioner i fællesskabet: *“Vi er tit så dårlige til at kommunikere – ja selv os, enormt følsomme osv. Jeg har selv svært ved at åbne mig totalt og helt (hvorfor skal jeg op i det?) ... der er også noget der slet ikke snakkes rigtigt med hinanden om ...”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, d. 6/8-1984). Citatet viser, at deltagelse ikke kun kræver tid og politisk vilje, men også en løbende håndtering af emotionel

eksponering. Tvivlen *“hvorfør skal jeg op i det?”* og erfaringen af tavshed *“noget der slet ikke snakkes”* indikerer, at idealet om åbenhed kan kollidere med individuelle grænser og dermed producere følelsesmæssig belastning. I ressource mobilization-termer kan dette forstås som en deltagelsesomkostning, der, hvis den ikke håndteres, kan føre til tilbagetrækning og svækket mobiliseringskapacitet. Emotionelle ressourcer fremstår her ikke som et supplement, men som en organisatorisk nødvendighed for at bevare fællesskabet.

Samtidig viser materialet, at emotionelle ressourcer også kan opbygges og aktiveres gennem oplevelser af anerkendelse og fremdrift. Dette fremgår af følgende citat: *“Det var nogle skide flotte taler i retten i sidste uge! Og så kom det pludselig strømmende ind med ... støttebreve! ... journalister og TV-avisen ... Det går fremad!”* (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, d. 17/1-1985). Det centrale er ikke medieopmærksomheden i sig selv, men den affektive effekt, der formuleres i udsagnet *“det går fremad!”*. Her omsættes ekstern anerkendelse til en følelse af retning, momentum og mening. I resource mobilization-perspektiv fungerer dette som en emotionel ressource, fordi oplevelsen af fremdrift stabiliserer motivation og modvirker udmattelse, særligt i perioder præget af hårdt og gentagende arbejde. Anerkendelse fungerer således som affektiv energi, der øger sandsynligheden for fortsat deltagelse (McCarthy & Zald, 1977, s. 1225).

Emotionelle ressourcer bliver også synlige gennem det arbejde, der udføres for at håndtere konflikter og sårbarhed internt i fællesskabet. Dette fremgår af følgende refleksion: *“I still got buttons too that can be pushed & activate my emotions ... people here have said things to me that hurt so much ... I was wrong not to tell them about it ...”* (Dagbog 2, Ravnstrup Kvindefredslejr, 1985). Her markeres emotionelle ressourcer netop ved deres midlertidige fravær. Udsagnet *“hurt so much”* peger på en affektiv skade, der potentielt kan føre til afstand og frafald. Samtidig rummer citatet et refleksivt vendepunkt *“I was wrong not to tell them”*, som peger på betydningen af at italesætte konflikter. Analytisk kan dette forstås som emotionelt arbejde. En vedligeholdelsespraksis, hvor konflikter ikke blot ses som forstyrrende elementer, men som noget, der aktivt må håndteres for at bevare mobiliseringskapaciteten. I RM-forstand organiseres her ikke blot ressourcer, men også relationel og affektiv stabilitet.

En yderligere mekanisme for opretholdelse af emotionelle ressourcer fremgår i den affektive omkodning af ubehag til værdighed. Dette illustreres i følgende udsagn: *“...de følte sig for gamle til at ligge i telt, men jeg sagde, at det skulle de ikke være – kvinder og mennesker er større end at kunne*

ligge så godt” (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 28/6-1984). Analytisk er det afgørende, at den fysiske udfordring ikke behandles som et materielt problem, men som et følelsesmæssigt og identitetsmæssigt spørgsmål. Oplevelser af utilstrækkelighed, alder og komfortmangel omfortolkes til en fortælling om værdighed og menneskelig kapacitet især i den sammenhæng. I resource mobilization-perspektiv fungerer denne affektive omkodning som en emotionel ressource, fordi den reducerer deltagelsesomkostningen: det, der ellers kunne føre til frafald, gøres meningsfuldt og dermed udholdeligt. Gennem følelsesmæssig støtte fastholdes deltagelse uden nødvendigvis at tilføre nye materielle eller sociale ressourcer.

Samlet set viser analysen, at emotionelle ressourcer udgjorde en særskilt og nødvendig del af organisering og ressourcemobilisering i Ravnstrup Kvindefredslejr. Hvor materielle ressourcer sikrede de infrastrukturelle betingelser, og sociale ressourcer muliggjorde netværk og mobilisering, viser analysen af emotionelle ressourcer, hvordan protestens varighed afhænger af evnen til at håndtere følelsesmæssige omkostninger, skabe oplevelser af fremdrift, bearbejde konflikter og omkode ubehag til værdighed. Emotionelle ressourcer fremstår dermed som det lag, der forklarer, hvordan mobilisering kan vedvare, ikke kun gennem penge, ting og relationer, men gennem den følelsesmæssige kapacitet til at blive, reparere og fortsætte.

5.4.5 Kommunikative ressourcer

I denne delanalyse undersøges, hvordan kommunikative ressourcer udgjorde en central forudsætning for Ravnstrup Kvindefredslejrs evne til at opretholde sig som kollektiv protestform over tid. Med afsæt i resource mobilization-teori forstås kommunikative ressourcer ikke blot som synlighed eller informationsudveksling, men som operationelle kapaciteter til systematisk at producere, koordinere og distribuere politiske budskaber, der muliggør mobilisering, legitimering og organisatorisk sammenhæng. Analysen viser, at lejrens politiske praksis i høj grad beroede på et omfattende og vedvarende kommunikativt arbejde, som blev organiseret, prioriteret og vedligeholdt på linje med andre centrale ressourcer.

Materialet peger entydigt på, at kommunikationen blev opfattet som et kontinuerligt og nødvendigt arbejde. Dagbogsnotater dokumenterer gentagne mediehenvendelser, hvilket indikerer, at lejren løbende måtte stille tid og arbejdskraft til rådighed for offentlig kommunikation. Dette fremgår eksempelvis af notatet: *“Radio Århus har i dag været her og har lavet to korte (3 min. og 10 min.)*

interviews” (Dagbog 1, Ravnstrup Kvindefredslejr, 28/6-1984). Pointen er ikke radiodækningen i sig selv, men gentagelsen og intensiteten. Kommunikation fremstår her som en tilbagevendende opgave, der kræver forberedelse, tilgængelighed og rutine. I et resource mobilization-perspektiv synliggør dette, at kommunikative ressourcer ikke er spontane eller omkostningsfri, men forudsætter løbende investering af tid, en i forvejen knap ressource i en lille og belastet bevægelse.

Samtidig viser materialet, at dette kommunikative arbejde ikke var tilfældigt organiseret, men institutionaliseret gennem arbejdsdeling. Flere dokumenter beskriver oprettelsen af særskilte grupper med ansvar for kommunikation, hvilket indikerer en bevidst organisatorisk prioritering. Et centralt eksempel er formuleringen: *“PR-gruppen har lavet pjecer som er blevet sendt rundt i hele landet”* (Referat kvindefredslejr møde d. 7-8. april, 1984). Dette viser, at kommunikationen var forankret i kollektive strukturer frem for individuelle initiativer. Hvilket er væsentligt, da det gør de kommunikative ressourcer reproducerbare og mindre sårbare over for udskiftning blandt deltagerne. I RM-termer øger denne institutionalisering bevægelsens organisatoriske stabilitet og kapacitet ved at sikre kontinuitet i budskabsproduktionen.

Kommunikative ressourcer blev desuden anvendt strategisk til at definere og stabilisere lejrens politiske projekt. I pjecer og pressematerialer gentages forklaringer på både lejrens placering og dens politiske krav, som i formuleringen: *“Vi har valgt at lave lejren ved Ravnstrup fordi det er her NATO er ved at bygge en underjordisk kommandocentral ... Vi har to krav”* (Indbydelse til landsmøde om kvindefredslejr, 1984). Dette indikerer, at kommunikationen fungerer som en rammesættende praksis, der reducerer fortolkningsusikkerhed og gør bevægelsens projekt mere sammenhængende og genkendeligt. Ved konsekvent at gentage bestemte problemdefinitioner og krav styrkes bevægelsens legitimitet og mobiliseringspotentiale. I et resource mobilization-perspektiv er denne konsistens afgørende, fordi den gør det lettere for potentielle støtter at forstå bevægelsens formål og positionere sig i relation til den.

Et yderligere centralt aspekt af de kommunikative ressourcer er deres direkte mobiliserende funktion. Flere breve indeholder eksplicitte opfordringer til handling, hvor kommunikationen søger at omsætte opmærksomhed til konkrete ressourcer. Dette fremgår eksempelvis af formuleringen: *“Vi skriver til jer i håb om, at I vil hjælpe os med at udbrede materialer og kendskab til lejren, støtte os økonomisk eller deltage kortere eller længere tid i lejren”* (Brev til fredsgupper, juni 1984). Her bliver kommunikationen et bindeled mellem bevægelsen og dens ressourcebase. Dette viser også, hvordan

symbolsk støtte aktivt forsøges konverteret til deltagelse, arbejdskraft og økonomiske midler, en kerneantagelse i resource mobilization-teorien. Kommunikation fungerer dermed ikke blot informerende, men som en central mekanisme i selve ressourcemobiliseringen.

Samtidig peger materialet på, at kommunikative ressourcer også indebærer belastninger og begrænsninger. Det kommunikative arbejde fremstår som tidskrævende og konkurrerer med andre organisatoriske opgaver. Dette tydeliggøres i notatet: *“I en hel uge har jeg deltaget i telefonopkald med kvinder, aviser og radioer”* (Dagbog 2, Ravnstrup Kvindefredslejr, d. 12/6-1985). Citater viser en nuancering i forhold til forståelsen af kommunikative ressourcer som entydigt styrkende. I RM-termer synliggør citatet, at også kommunikation er en begrænset ressource, der kræver prioritering og kan føre til slid og overbelastning. Kommunikative ressourcer må derfor, ligesom materielle, sociale og emotionelle ressourcer, kontinuerligt balanceres for at understøtte bevægelsens bæreevne.

Samlet set viser analysen, at kommunikative ressourcer udgjorde en afgørende dimension af Ravnstrup Kvindefredslejrs organisatoriske og mobiliserende kapacitet. Gennem vedvarende kommunikativt arbejde, formaliseret arbejdsdeling, strategisk rammesætning og mobiliserende opfordringer blev lejren i stand til at opretholde politisk synlighed og konvertere opmærksomhed til konkrete ressourcer. Dermed tydeliggør delanalysen, at lejrens alternative politiske praksis ikke blot beroede på ideologisk overbevisning, men på en kontinuerlig og organiseret indsats for at kommunikere sit projekt udadtil – en indsats, der var afgørende for protestens varighed og sammenhængskraft.

Delkonklusion

Analysen i kapitel 5.4 har vist, at Ravnstrup Kvindefredslejrs mulighed for at opretholde sig som kollektiv protestform over tid beroede på en kontinuerlig mobilisering af organisatoriske, materielle, sociale, emotionelle og kommunikative ressourcer. Med afsæt i resource mobilization-teori bliver det tydeligt, at protestens varighed ikke kan forklares gennem politiske intentioner eller performative handlinger alene, men må forstås som afhængig af konkrete infrastrukturer og vedligeholdelsespraksisser, der gjorde deltagelse og kollektiv handling mulig i praksis.

Organisering og beslutningsprocesser fungerede som aktive politiske praksisser, hvor ambitioner løbende blev afstemt efter lejrens samlede kapacitet, og hvor anti-hierarkiske idealer både muliggjorde fællesskab og satte grænser for handlekraft. Materielle ressourcer bandt hverdagsliv og

protest sammen og gjorde det muligt at blive i lejren trods knaphed og sanktioner. Sociale ressourcer udvidede kollektivet gennem personbårne netværk, cirkulerende deltagelse og ekstern opbakning, mens emotionelle ressourcer stabiliserede mobiliseringen ved at håndtere belastning, fastholde motivation og gøre ubehag udholdeligt. Endelig muliggjorde kommunikative ressourcer politisk synlighed og omsætning af opmærksomhed til konkrete bidrag.

På tværs af specialets analyser viser det sig dermed, at Ravnstrup Kvindefredslejr ikke kan forstås som enten en performativ protestform, en fortolkningsramme eller et organisatorisk fællesskab isoleret set. Lejrens alternative politiske praksis opstod i samspillet mellem kønnede performative handlinger, kollektive meningsskabelsesprocesser og en kontinuerlig mobilisering af ressourcer, hvilket tilsammen gjorde protesten genkendelig, legitim og midlertidigt bæredygtig.

6. Diskussion

I dette kapitel diskuteres analysens samlede resultater med henblik på at belyse, hvad Ravnstrup Kvindefredslejr kan sige om kønnet, alternativ politisk praksis. Med udgangspunkt i Judith Butlers performativitetsteori (1990), Erving Goffmans framingbegreb (1974) og resource mobilization-teori (1977) samles analysens indsigter i en diskussion af de muligheder og begrænsninger, der kendetegner den form for politik, kvinderne praktiserede. Diskussionen fokuserer på spændingerne mellem performativ politik, legitimering og organisatorisk bæredygtighed og på, hvordan køn både fungerer som politisk ressource og som normativ regulering. Specialets centrale bidrag består i at vise, hvordan køn i Ravnstrup Kvindefredslejr ikke blot fungerede som identitetsmarkør eller symbolsk ramme, men som en praktisk og organisatorisk ressource, der både muliggjorde og begrænsede politisk handling. Ved at kombinere performativitetsteori, framing og resource mobilization demonstrerer analysen, hvordan køn blev gjort operativt i hverdagsliv, organisering og mobilisering.

6.1 Performativ politik og dens organisatoriske betingelser

Analysen har vist, at politik i Ravnstrup Kvindefredslejr i høj grad blev gjort gennem performative praksisser. Med Butler er køn og politisk subjektivitet ikke forstået som forudgivne størrelser, men som noget, der produceres gennem gentagne handlinger. Kvindernes kropslige protestformer,

hverdagslige praksisser, ritualer og affektive relationer konstituerede en genkendelig politisk position, hvor ikkevold, omsorg og vedholdenhed blev centrale politiske kvaliteter.

Samtidig viser analysen, at denne performative politik ikke kan forstås uafhængigt af organisatoriske og ressourcemæssige betingelser. Resource mobilization-analysen har tydeliggjort, at protestens varighed forudsatte adgang til materielle, sociale, emotionelle og kommunikative ressourcer samt løbende organisatorisk arbejde. Den politiske praksis var således ikke blot et spørgsmål om at *gøre* køn og protest anderledes, men om at kunne opretholde disse praksisser over tid.

Dette peger på en central spænding: Performativ politik fremstår i analysen som intens, relationel og affektivt krævende, mens organisatorisk bæredygtighed forudsætter prioritering, regulering og vedligeholdelse. Hvor Butler primært synliggør, hvordan politiske subjekter bliver mulige gennem gentagelse, viser resource mobilization-perspektivet, at ikke alle gentagelser kan opretholdes ubegrænset. Affektiv udmattelse, materiel knaphed og organisatorisk slid sætter grænser for, hvor længe en sådan politik kan bæres af de deltagende kroppe.

Ravnstrup viser dermed, at alternativ, performativ politik ikke er mindre ressourcekrævende end mere konventionelle protestformer – snarere tværtimod. Politikens intensitet og nærhed forudsætter en omfattende infrastruktur, som ofte forbliver usynlig i idealiserede forestillinger om græsrodsaktivisme.

6.2 Køn som politisk ressource og normativ begrænsning

Analysen har vist, at køn i Ravnstrup Kvindefredslejr fungerede som en central politisk ressource. Kvindernes brug af ikkevold, kropslig sårbarhed, omsorg og affektiv åbenhed gjorde protesten genkendelig og moralsk legitim både internt og eksternt. I Butlers forstand kan dette forstås som en resignificering af femininitet, hvor normativt marginaliserede egenskaber gøres til politisk autoritet.

Samtidig viser analysen, at denne brug af femininitet også producerede normative forventninger til, hvordan man kunne være legitim politisk deltager. Affektiv åbenhed, ansvarlighed, udholdenhed og villighed til emotionelt arbejde fremstod som implicite krav til deltagelse. Emotionelle ressourcer blev dermed både en mulighedsbetingelse og en belastning. De kvinder, der ikke kunne eller ville leve op til disse normer, risikerede marginalisering eller frafald.

Denne ambivalens peger på en central diskussion: Selvom kvindelejren udfordrede militarismens maskuline magtformer, reproducerede den samtidig bestemte kønnede forventninger – blot med omvendt fortegn. Femininitet blev ikke ophævet som norm, men reorganiseret. Med Butler kan dette forstås som performativitetens grundvilkår: Normer kan forskydes, men sjældent ophæves fuldstændigt. Protesten blev mulig netop fordi den var genkendelig inden for eksisterende kønnede koder, men denne genkendelighed satte samtidig grænser for, hvem der kunne inkluderes i fællesskabet.

Ravnstrup illustrerer dermed, at kønnet politik altid bevæger sig i et spændingsfelt mellem frigørelse og regulering. Køn fungerer både som politisk kraft og som struktur, der former deltagelse og hierarkier.

6.3 Framing som forbindelsesled mellem praksis, legitimitet og mobilisering

Goffmans framingbegreb har i analysen fungeret som et centralt bindeled mellem performativ praksis og organisatorisk opretholdelse. Kvinderne i Ravnstrup arbejdede kontinuerligt med at definere, hvad der foregik, og hvad deres handlinger kunne tælle som. Protest, hverdagsliv, konflikt og politisk identitet blev ikke taget for givet, men rammesat gennem refleksion, diskussion og diskursive strategier. Denne framing gjorde de performative handlinger forståelige og legitime – både for deltagerne selv og for omverdenen. Samtidig viser analysen, at framing var et konstant reparationsarbejde. Når hverdagen truede med at blive “bare hverdag”, når konflikter opstod, eller når ressourcer blev knappe, måtte rammen genforhandles og stabiliseres. Legitimitet var således ikke et resultat, men en proces.

I relation til resource mobilization-teorien kan framing forstås som en afgørende mekanisme, der gjorde det muligt at omsætte performative praksisser til mobiliseringskapacitet. Uden framing ville de kropslige og affektive handlinger risikere at fremstå private, irrationelle eller apolitiske. Samtidig viser analysen, at framing også har begrænsninger: Ikke alle praksisser kunne gøres lige legitime, og visse fortolkninger fik større autoritet end andre.

Ravnstrup peger dermed på, at politisk mening ikke blot produceres gennem handling, men gennem kontinuerlig fortolkning – og at denne fortolkning altid er genstand for konflikt.

6.4 Alternativ politisk praksis: potentialer og begrænsninger

Denne analyse viser, at Ravnstrup Kvindefredslejr repræsenterer en alternativ politisk praksis, hvor politik ikke primært forstås som beslutninger, repræsentation eller konfrontation, men som hverdagsliv, relationer og vedvarende tilstedeværelse. Politik blev gjort kropsligt, affektivt og rumligt og udfordrede dermed dominerende forestillinger om, hvor og hvordan politik kan foregå.

Samtidig viser den også, at denne form for politik er forbundet med betydelige omkostninger. Den kræver kontinuerlig mobilisering af ressourcer, intensivt emotionelt arbejde og løbende normativ regulering. Alternativ politik fremstår således ikke som et frirum uden magt, men som et felt, hvor magt udøves anderledes – gennem normer, affekt og fællesskabsforpligtelser.

Ravnstrup Kvindefredslejr kan derfor ikke entydigt forstås som hverken frigørende eller begrænsende. Den fremstår snarere som et eksperiment i at gøre politik anderledes, hvor muligheder for resignificering af køn og politisk subjektivitet sameksisterer med nye former for sårbarhed, eksklusion og slid.

7. Konklusion

Specialet har undersøgt, hvordan kvinderne i Ravnstrup Kvindefredslejr skabte og forhandlede deres kønnede identitet gennem performative handlinger og kollektive mobiliseringsprocesser, og hvordan dette udgjorde grundlaget for en alternativ politisk praksis. Analysen viser, at køn ikke blot fungerede som en forudsætning for deltagelse, men blev aktivt produceret og omformet gennem kvindernes kropslige protester, hverdagslige praksisser og fælles organisering.

Gennem Butlers performativitetsteori blev det tydeligt, at kvinderne gentog og samtidig forskød normative forestillinger om kvindelighed. Kropslige aktioner ved hegnet, omsorgsarbejde, fælles ritualer og følelsesmæssige udtryk fungerede som handlinger, der både trak på og udfordrede heteronormative kønsnormer. Køn blev dermed gjort til et politisk redskab, der gav protesten legitimitet, men også skabte interne spændinger om, hvad "kvindelighed" kunne og burde være i lejren.

Goffmans framingbegreb viste, hvordan kvinderne selv skabte mening omkring deres handlinger. Protest, hverdagsliv og fællesskab blev fortolket gennem rammer, der gjorde deres praksisser genkendelige som politiske. Denne meningsskabelse var afgørende for, at performative handlinger kunne fungere som kollektiv identitet og som en form for politisk modstand, der rakte ud over traditionelle demonstrationsformer.

Resource mobilization-perspektivet viste, at performativ politik i Ravnstrup var dybt afhængig af materielle, organisatoriske, sociale og emotionelle ressourcer. Lejrens alternative politiske praksis var kun mulig, fordi kvinderne opretholdt et omfattende hverdagsligt og omsorgsbaseret arbejde, som samtidig var med til at forme deres kønnede identitet. Dermed blev social reproduktion ikke blot baggrund, men en central del af protestens politiske betydning.

Samlet viser specialet, at Ravnstrup Kvindefredslejr fungerede som et politisk praksisfællesskab, hvor køn blev gjort gennem handling, fortolkning og organisering. Kvinderne skabte en alternativ politisk praksis ved at forbinde krop, hverdagsliv og kollektiv mobilisering i et rum, hvor kønnede normer både blev reproduceret og udfordret. Specialets bidrag ligger dermed i at vise, hvordan kønnet performativitet ikke blot var et symbolsk element i protesten, men en konkret og materielt forankret praksis, der formede både lejrens politiske projekt og kvindernes kollektive identitet.

Ravnstrup Kvindefredslejr fremstår således som et historisk eksempel på, hvordan alternativ politisk praksis kan udfoldes uden for etablerede institutioner gennem kroppe, relationer og hverdagsliv. Specialet viser, at køn her ikke fungerede som en fast identitet, men som en performativ praksis, der muliggjorde politisk mobilisering, samtidig med at den producerede nye normative grænser. Lejrens politiske potentiale lå netop i denne ambivalens, hvor køn både fungerede som ressource og regulering, og hvor politik blev gjort gennem gentagelse, organisering og vedvarende fællesskab.

8. Litteraturliste

Bøger

Butler, Judith. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.

Butler, Judith. (1993). *Bodies that matter: On the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge.

Christensen, Ann.-Dorte. (1989). *Kvinder i fredslejr: Ravnstrup Kvindefredslejr*. [Forlag].

Christensen, Ann.-Dorte. (1992). *Kvinder, fred og civil ulydighed*. [Forlag].

Goffman, Erving. (1967). *Interaction ritual: Essays on face-to-face behavior*. New York: Pantheon Books.

Goffman, Erving. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. New York: Harper & Row.

Jacobsen, M. H., Lippert-Rasmussen, K., & Nedergaard, P. (2018). *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning* (2. udg.). København: Hans Reitzels Forlag.

Liddington, Jill. (1989). *The road to Greenham Common: Feminism and anti-militarism in Britain since 1820*. London: Virago.

Roseneil, Sasha. (1995). *Disarming patriarchy: Feminism and political action at Greenham*. Buckingham: Open University Press.

Artikler

Bartlett, A. (1988). Maternity at Pine Gap: Gender, motherhood and peace protest.

Curthoys, A. (2010). Gender, memory and peace camps.

Eschle, C. (2018). Gender, activism and protest camps. *International Feminist Journal of Politics*, 20(3),

Eschle, C. (2022). Social reproduction and feminist protest camps. *International Studies Quarterly*, 66(2),

Eschle, C., & Bartlett, A. (2023). Protest camps as living laboratories: Social reproduction, gender and resistance. *International Studies Quarterly*, 67(1), .

Managhan, T. (2019). “Hysterical mothers” and the gendered politics of peace activism. .

Lake, M. (1999). *Getting equal: The history of Australian feminism*. St Leonards: Allen & Unwin.

Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: An analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1(3), 385–405.

Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2015). *Kvalitative metoder: En grundbog* (3. udg.). København: Hans Reitzels Forlag.

Andersen, L. B., Hansen, K. M., & Klemmensen, R. (2017). *Metoder i statskundskab*. København: Hans Reitzels Forlag.

Kildemateriale / empirisk materiale

Landsarkivet for Nørrejylland. (1979–1988). Ravnstrup Kvindefredslejr (Arkivnr. 10541–22087). Dagbøger m.m. 1984–1985

- **Ravnstrup Kvindefredslejr.** (1984–1984). *Dagbog 1* (1984-1985). Upubliceret arkivmateriale.
- **Ravnstrup Kvindefredslejr.** (1984–1984). *Dagbog 2* (1985). Upubliceret arkivmateriale.
- **Praktisk bog**

Christensen, Ann-Dorte. (1980–1990). *Materiale vedrørende Ravnstrup Kvindefredslejr, Kvinder for Fred og kvindebevægelsen*. Personarkiv, Kvindehistorisk Samling (SB), Aarhus Universitet. LHA 631-01, J.nr. 27/1994

- Interview med Opal

Landarkivet for Nørrejylland. *Indkaldelser og referater: Lænsrådet, 1984–1986 m.m.; Diverse 1979–1988. Kvindeafdelingen, Retsutrup.* Arkivboks 10541-22087.

Landsarkivet for Nørrejylland. *Ravnstrup – Kvindefredslejren, 1979–1988. Diverse; Breve, 1984 m.m.* Arkivboks 10541-22087.

Upubliceret materiale

Korning, Ida. 2025. *Fighting for a living world.* [